

UiO : **Det juridiske fakultet**

Anklager om seksuelle overgrep i foreldretvister om samvær

Kandidatnummer: 624

Leveringsfrist: 25. november 2015

Antall ord: 17981

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Bakgrunn	1
1.3	Avgrensninger	2
1.4	Begrepsavklaring	2
1.5	Metode og fremstillingen videre	3
2	BARNES RETT TIL BESKYTTELSE MOT SEKSUELLE OVERGREP	4
2.1	Rett til beskyttelse mot vold og overgrep – en menneskerettighet	4
2.2	Vern om personlig integritet	5
2.3	Barnets rett til beskyttelse i lovverket	6
2.4	Andre rettigheter som bidrar til beskyttelse av barnet	6
3	SAMVÆR	7
3.1	En menneskerettighet med unntak	7
3.2	Samværsretten etter barneloven	8
3.2.1	Samværsretten	8
3.2.2	Samværsrettens innhold	9
3.2.3	Fastsettelse av samvær	9
3.3	Barnets beste-vurderingen	11
3.4	Om nektelse av samvær	12
4	RISIKO FOR SEKSUELLE OVERGREP I SAMVÆRSAKER	13
4.1	Skal samvær nektes dersom det foreligger risiko for seksuelle overgrep?	13
4.2	Strider nektelse av samvær på grunn av risiko mot seksuelle overgrep mot forelderens rettigheter etter EMK?	15
4.2.1	Uskyldspresumsjonen og EMK artikkel 8	15
4.2.2	Er barnets beskyttelsesrett overordnet?	17
5	RISIKOVURDERINGEN	19
5.1	Nærmere om risikovurderingen	19
5.2	Beviskravet	20
5.3	Bevisvurderingen	22
5.3.1	Utgangspunkter for rettens bevisvurdering	22
5.3.2	Barnets troverdighet og kommunikasjon med barnet	23
5.3.3	Manipulasjon	25

5.3.4	Foreldrefremmedgjøringssyndromet.....	26
5.3.5	Hvordan kan barnets rettigheter sikres i risikovurderingen?	26
5.4	Påvirker uskyldspresumsjonen risikovurderingen?.....	27
6	ANALYSE AV LAGMANNSRETTSDOMMER	29
6.1	Formål og metode.....	29
6.1.1	Formål	29
6.1.2	Fremgangsmåte og begrensninger	30
6.1.3	Søket i lovdata.....	31
6.1.4	Utvalget.....	31
6.2	Gjennomgang av fem avgjørelser.....	32
6.2.1	Eidsivating lagmannsretts dom av 16.12.14 (LE-2014-90363)	32
6.2.2	Borgarting lagmannsretts dom av 14.04.14 (LB-2013-165575).....	36
6.2.3	Gulating lagmannsretts dom av 25.02.14 (LG-2013-119586).....	39
6.2.4	Borgarting lagmannsretts dom av 08.10.14 (LB-2014-150594).....	41
6.2.5	Borgarting lagmannsretts dom av 17.07.14 (LB-2014-101922).....	42
6.3	Drøftelse	46
6.3.1	Innledning	46
6.3.2	Negativt bilde av mor – positivt bilde av far	46
6.3.3	Foreldrefiendtlighetssyndromet – mor instruerer barna.....	47
6.3.4	Troverdighetsvurdering og ikke pålitelighetsvurdering.....	48
6.3.5	Risikovurderingen begrenses til risiko for nye overgrep	49
6.3.6	Samvær med tilsyn regnes som tilstrekkelig sikkerhet for barnet	50
6.3.7	Det spørres i liten grad hvilken nytte samvær gjør for et barn som påstår at faren har begått overgrep mot det	51
6.3.8	Tvilen kommer ikke barnet til gode	51
	LITTERATURLISTE.....	53

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Denne masteroppgaven omhandler samværssaker etter barneloven der det foreligger anklager om seksuelle overgrep mot barnet. Problemstillingen er i hvilken grad barnets rett til beskyttelse mot seksuelle overgrep ivaretas i foreldretvister om samvær.

1.2 Bakgrunn

Undersøkelser viser at mange barn utsettes for seksuelle overgrep.¹ Omtrent halvparten av Norges befolkning kjenner en eller flere som har blitt utsatt for seksuelle overgrep som barn.²

Anklager om seksuelle overgrep fremkommer i en del sivile saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær.³ Foreldrekonflikten kan ha oppstått på grunn av mistanke om seksuelle overgrep. Samlivsbruddet kan også åpne en mulighet for barnet til å fortelle om overgrepene, fordi det er tryggere og den andre forelderen er mer mottakelig for å tro på barnet. Trusler om at det vil ødelegge familien dersom barnet forteller om overgrepene opphører. Videre kan samlivsbruddet føre til muligheter for overgrep som ikke fantes da familien var intakt. Forelderen kan være ensom og trengende, barnet er sårbart på grunn av foreldrekonflikten og forelderen har mer alenetid med barnet, for eksempel ved helgesamvær.⁴

Når politiet henlegger en anmeldelse på grunn av bevisets stilling og barnevernet ikke har grunnlag for å gripe inn, kan en sivil sak om samvær bli siste mulighet til å beskytte barnet mot en overgriper. Retten kommer imidlertid sjelden frem til at det foreligger risiko for seksuelle overgrep.⁵

Når retten bestemmer at en forelder skal ha samvær med barnet, kan barnet verken anke avgjørelsen eller motsette seg samværet. Samværsforelderen kan kreve samværet tvangsfullført gjennom tvangsbøter mot den forelderen barnet bor hos.⁶

---

¹ NKVTS rapport nr. 1/2014 og rapport nr. 1/2015.

² Redd Barna kunnskapsundersøkelse (2015) side 2.

³ Skjørten (2004) side 152.

⁴ Thoennes (1990) side 160.

⁵ Skjørten (2004) side 167.

⁶ Barneloven § 65.

Disse barna faller dermed utenfor barnevernet og politiets beskyttelse, og når avgjørelsen om samvær er rettskraftig, kan heller ikke den andre forelderen beskytte dem lenger. Ansvar for barnets beskyttelse overlates dermed til retten. Det er et alvorlig ansvar, som jeg synes det er verdt å belyse.

1.3 Avgrensninger

Når barnas foreldre ikke er sammen, må de bli enige om foreldreansvar, fast bosted og samvær. I denne oppgaven er det de problemstillingene som knytter seg til samværsspørsmålet som vil bli drøftet, selv om disse også kan gjøre seg gjeldende i forbindelse med foreldreansvar og fast bosted. Mange interessante problemstillinger knytter seg også til spørsmålet om fast bosted, men jeg har valgt å begrense oppgaven til samværsspørsmålet, fordi samværsretten tradisjonelt står sterkt i norsk rett.

Oppgaven behandler kun de problemstillingene som knytter seg til samværsspørsmålet i foreldretvister. Samværsspørsmålet når foreldrene er fratatt omsorgen av barnevernet behandles ikke. Siden jeg ikke behandler barnevernets rolle i disse sakene, kommer jeg heller ikke til å behandle problemstillinger som er knyttet til forholdet mellom barneloven og barnevernloven.⁷

Oppgaven reiser spørsmål om samvær med tilsyn er en tilstrekkelig sikkerhetsventil mot overgrep. Barneloven fikk nye regler om tilsyn i 2014, og det kunne vært interessant å se på disse reglene i lys av oppgavens problemstilling. Fordi retten så sjelden kommer til at det foreligger risiko for seksuelle overgrep, har jeg imidlertid valgt å fokusere på selve risikovurderingen og problemstillingene knyttet til denne.

1.4 Begrepsavklaring

I følge FNs barnekomité omfatter seksuelle overgrep alle seksuelle handlinger som barnet er beskyttet mot i straffelovgivningen eller som er psykisk skadelig for barnet.⁸ I straffeloven beskrives seksuelle overgrep med begrepene seksuell omgang, seksuell handling og seksuelt krenkende og annen uanstendig adferd.⁹ Seksuelle overgrep omfatter dermed blant annet vaginalt, analt og oralt samleie, masturbasjon, samleieliknende handlinger, beføling og blottning.¹⁰ FNs barnekomité understreker at seksuelle overgrep kan være vel så skadelige og

---

⁷ Se for eksempel Breivik (2012) side 96-104.

⁸ FNs barnekomité, General Comment no. 13, side 10.

⁹ Straffeloven (2005) kapittel 26.

¹⁰ Hennum (2012) side 327.

traumatiske uten fysisk tvang.¹¹ Den samme forståelsen av seksuelle overgrep legges til grunn i oppgaven. Jeg går ikke nærmere inn på definisjonene av psykisk og fysisk vold, men nevner at seksuelle overgrep også kan falle inn under disse definisjonene.

Som barn regnes den som er under 18 år.¹² Selv om den seksuelle lavalder er 16 år, vil seksuell omgang eller handlinger med barn mellom 16 og 18 år også være straffbart i en rekke tilfeller, for eksempel hvis barnet er under overgriperens omsorg.¹³

Ordet barnefordeling har tradisjonelt vært brukt om de sivile sakene som omhandler foreldreansvar, fast bosted og samvær. I teorien går man nå vekk fra dette begrepet, fordi det gir assosiasjoner til at barnet er en rettighet som skal fordeles. Foreldretvist brukes nå som et alternativ, og jeg har valgt å gjøre det samme.

1.5 Metode og fremstillingen videre

Barn har en omfattende rett til beskyttelse mot seksuelle overgrep i norsk rett, både på grunnlovsnivå, gjennom de internasjonale menneskerettighetene som Norge har forpliktet seg til og i det alminnelige lovverket.¹⁴ Utfordringen er å svare på i hvilken utstrekning disse ivaretas i praksis.

Oppgaven består av to deler, en teoretisk del og en praktisk del. I den praktiske delen foretar jeg en gjennomgang av et utvalg lagmannsrettsdommer. Jeg kommer nærmere inn på de metodiske spørsmål knyttet til utvelgelsen av avgjørelsene og analyse av disse, i kapittel 6.

Jeg vil først gi en generell fremstilling av barnets rett til beskyttelse mot seksuelle overgrep og samværsretten, i kapittel 2 og 3. Kapittel 4 omhandler situasjonen der retten finner at det foreligger risiko for seksuelle overgrep. Barnets rett til beskyttelse kan da komme i konflikt med forelderens rett til samvær, og rettigheter etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK). Er barnets rett til beskyttelse overordnet? Skal retten nekte samvær? Kapittel 5 omhandler selve risikovurderingen og hva den innebærer. Et sentralt spørsmål er hvilket beviskrav som stilles for at retten skal kunne legge til grunn risiko for overgrep. Videre problematiseres bevisvurderingen og mulige fallgruver knyttet til denne. Til sist spørres det om uskyldspresumsjonen påvirker risikovurderingen.

---

¹¹ FNs barnekomité, General Comment no. 13, side 10.

¹² Barnekonvensjonen artikkel 1 og vergemålsloven § 2 (1) bokstav a.

¹³ Straffeloven (2005) § 314.

¹⁴ For eksempel Grunnloven § 104, barnekonvensjonen artikkel 19 og barneloven § 30 tredje ledd.

En del av de problemstillingene jeg peker på i den teoretiske delen, viser seg i gjennomgåelsen av lagmannsrettsavgjørelsene. Sånn sett knyttes oppgavens to deler sammen i drøftelsen i kapittel 6.

I oppgaven fremstilles far som overgriper, og mor som anklager. Dette er fordi de avgjørelsene jeg har gjennomgått gjelder mistanke om overgrep begått av far, og anklagene er ofte fremsatt av mor. Mor kan også være overgriper, og mistanken kan feilaktig være rettet mot far. Far kan også være den som fremmer mistanke om seksuelle overgrep. De betraktninger som gjelder far som overgriper, gjelder selvfølgelig også mor, dersom det er hun som er overgriper. Det understrekes at flertallet av fedre ikke er overgripere, selv om det i denne oppgaven spørres om noen av dem er det, selv om de påstår seg uskyldig anklaget og retten kommer til at de ikke er det. I oppgaven behandles i hovedsak problemstillinger knyttet til risiko for overgrep hos samværsforelderen, men det finnes også eksempler på saker der barnet har fast bosted hos den påståtte overgriperen.

2 Barns rett til beskyttelse mot seksuelle overgrep

2.1 Rett til beskyttelse mot vold og overgrep – en menneskerettighet

Menneskerettighetene gjelder også for barn, selv om barn ikke er nevnt spesifikt,¹⁵ og gir barn en utstrakt rett til beskyttelse mot overgrep.¹⁶ På grunn av barns særlige behov for vern, går retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse etter FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen), enda lengre.¹⁷ Barnekonvensjonen gjelder som norsk rett, og skal ved motstrid gå foran norsk lov.¹⁸

Barnekonvensjonen inneholder en rekke bestemmelser som gir barn beskyttelse.¹⁹ Hovedbestemmelsen om vold og overgrep er artikkel 19, som gir barn en rett til beskyttelse mot vold og overgrep, herunder seksuelt misbruk, når de er under foreldre eller andre personers omsorg.²⁰

---

¹⁵ Bendiksen (2015) side 37.

¹⁶ For eksempel EMK artikkel 2, 3 og 8, SP artikkel 6, og 7, og Kvinnekonvensjonen artikkel 6, jf. FNs kvinnekomité General Comment no. 19.

¹⁷ Hennum (2012) side 310.

¹⁸ Menneskerettighetsloven § 2 nr. 4, jf. § 3.

¹⁹ Barnekonvensjonen artikkel 19, artikkel 34- 36 og artikkel 3 nr. 2 jf. artikkel 9. Se også Valgfri protokoll til konvensjonen om barns rettigheter om barn i væpnet konflikt og Valgfri protokoll til konvensjon om barnets rettigheter om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi.

²⁰ FNs barnekomité, General Comment no. 13, side 5.

Forpliktelsen etter artikkel 19, som innebærer at statene ”skal treffe” alle egnede tiltak, er en absolutt forpliktelse.²¹ ”Alle egnede tiltak” innebærer lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak.²² I artikkel 19 nr. 2 nevnes tiltak som bør settes i verk, og omfatter forebyggende tiltak, ulike former for oppfølging der overgrep har skjedd, samt rettslig oppfølging.²³

FNs barnekomité uttaler at beskyttelse av og videre utvikling av barnet, i tillegg til barnets beste, må være det primære formål ved avgjørelser. Dette gjelder også andre barns beste, i tilfeller der det er risiko for nye overgrep. Videre skal rettslig oppfølging være preventivt hvis mulig.²⁴

Artikkel 34 pålegger Norge å beskytte barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk.²⁵ Statene er forpliktet til å verne barnet, uavhengig av hvem overgriperen er.²⁶

2.2 Vern om personlig integritet

I forbindelse med grunnlovsjubileet i 2014 ble Grunnloven revidert, og en egen bestemmelse om barns rettigheter, § 104, ble tilføyd i Grunnlovens kapittel E om menneskerettigheter.

I Grunnloven § 104 tredje ledd står det at ”barn har rett til vern om sin personlige integritet”. I forarbeidene til den reviderte Grunnloven uttaler Menneskerettighetsutvalget²⁷ at ”det vil være innlysende at vernet om den personlige integritet omfatter rett til beskyttelse mot alvorlige integritetskrenkelser som vold, mishandling og seksuell utnyttelse.”²⁸

Vernet er ikke begrenset til bestemte situasjoner, og gjelder overfor alle, også foreldre og andre personer.²⁹ Grunnlovsbestemmelsen er ment å gi et sterkt politisk og rettslig signal om at beskyttelse av barnets integritet settes høyt og at statens myndigheter skal sørge for en håndhevelse av regler som verner barn mot utnyttelse, vold og mishandling.³⁰ I sin aller yt-

---

²¹ FNs barnekomité, General Comment no. 13, side 14.

²² Barnekonvensjonen artikkel 19 nr. 1.

²³ Barnekonvensjonen artikkel 19 nr. 2 og Hennum (2012) side 315.

²⁴ FNs barnekomité, General Comment no. 13, side 21.

²⁵ Barnekonvensjonen artikkel 34.

²⁶ Hennum (2012) side 326.

²⁷ Menneskerettighetsutvalget hadde i oppdrag å utrede og fremme forslag om en revidert utgave av Grunnloven, med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett. Jf. Dokument 16 (2011-2012) side 11.

²⁸ Dokument 16 (2011-2012) side 193.

²⁹ Bendiksen (2015) side 52 og Innst. 186 S (2013-2014) side 7.

³⁰ Dokument 16 (2011-2012) side 193 og Innst. 186 S (2013-2014) side 30.

terste konsekvens vil bestemmelsen kunne åpne for at barnet går til søksmål mot staten, dersom staten er klar over forholdet, men overhodet ikke iverksetter tiltak.³¹

Hvilken betydning grunnlovsbestemmelsen vil ha for saker om vold og overgrep, gjenstår å se. Ifølge Menneskerettighetsutvalget vil rettsanvenderen kunne bruke Grunnloven som tolkningsmoment når annen lovgivning skal tolkes. Det betyr også at rettsanvendere ofte må velge det tolkningsalternativ som gir den beste løsningen for barnet.³²

2.3 Barnets rett til beskyttelse i lovverket

Seksuelle overgrep mot barn er straffbart etter en rekke bestemmelser i straffeloven.³³ Barnevernet skal sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får hjelp og dermed bidra til trygge oppvekstsvilkår.³⁴ Barneloven regulerer forholdet mellom foreldre og barn, og gir barnet en rett til omsorg og omtanke fra de som har foreldreansvaret og foreldre som har samvær.³⁵ I barneloven § 30 tredje ledd presiseres det at barnet ikke skal bli utsatt for vold eller handlinger som gjør at den fysiske og psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare, og i barneloven § 48 annet ledd står det at dette skal tas hensyn til i vurderinger av barnets beste.

2.4 Andre rettigheter som bidrar til beskyttelse av barnet

Fire av artiklene i barnekonvensjonen regnes av barnekomiteen som generelle bestemmelser som alltid skal trekkes inn. Det er retten til ikke-diskriminering (artikkel 2), hensynet til barnets beste (artikkel 3), barnets rett til å bli hørt (artikkel 12) og retten til liv, overlevelse og optimal utvikling (artikkel 6).³⁶

I foreldretvister om samvær blir prinsippet om barnets beste spesielt viktig. Prinsippet er tatt inn i barneloven § 48. Barnets rett til å bli hørt er også sentral i foreldretvister, og uttrykkes i barneloven § 31. Begge disse prinsippene er nå grunnlovsfestet.³⁷ Retten til optimal utvikling

---

³¹ Dokument 16 (2011-2012) side 193.

³² Dokument 16 (2011-2012) side 189.

³³ Straffeloven (2005) kapittel 26 (ikraft. før 01.10.2015), straffeloven (1902) kapittel 19.

³⁴ Barnevernloven § 1-1.

³⁵ Barneloven § 30 (1) og § 42 (2).

³⁶ FNs barnekomité, General Comment no. 5, side 3 og FNs barnekomité, Treaty Specific Reporting Guidelines (2015), side 5.

³⁷ Grunnloven § 104 (1) 2. pkt. og § 104 (2).

må også trekkes inn i saker med overgrepssproblematikk, med tanke på de konsekvenser seksuelle overgrep får for barns utvikling.³⁸

3 Samvær

3.1 En menneskerettighet med unntak

Samværsretten er et resultat av en tankegang om at barn og foreldres forhold skal ivaretas selv om de ikke bor sammen, og bygger på det biologiske prinsipp.³⁹ Denne tankegangen kommer til uttrykk både i barnekonvensjonen, EMK og nå også i Grunnloven. Etter barnekonvensjonen artikkel 9 nr. 3 har barnet rett til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med sine foreldre regelmessig. Etter barnekonvensjonen artikkel 7 har barnet rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem. Etter EMK artikkel 8, har både barn og foreldre rett til vern av sitt familie- og privatliv. I Grunnlovens § 102 følger nå en tilsvarende rett til vern av familielivet, som i sin ordlyd er svært lik EMK artikkel 8. I Grunnloven § 104 siste ledd står det at staten skal legge til rette for barnets utvikling ”fortrinnsvis i egen familie”.

I motsetning til retten til beskyttelse mot overgrep, er ikke samværsretten absolutt. Etter barnekonvensjonen artikkel 9 nr. 3 må samværsretten ikke være i strid med prinsippet om barnets beste. Retten etter barnekonvensjonen artikkel 7 til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem, rekker ”så langt det er mulig”.

EMK artikkel 8 nr. 2 åpner også for inngrep i retten til familieliv, og samvær kan nektes dersom det foreligger hjemmel for dette i lov, inngrepet har et legitimt formål og er nødvendig i et demokratisk samfunn.⁴⁰ Etter en forholdsmessigvurdering, vil barnets interesser, avhengig av deres natur og alvorlighetsgrad, kunne måtte gå foran foreldrenes interesser.⁴¹ Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) har uttalt at barnets beste er av avgjørende betydning (”crucial importance”).⁴²

Selv om Grunnloven § 102 ikke inneholder en tilsvarende hjemmel for inngrep som EMK, har Høyesterett tolket det slik at inngrep er tillatt dersom det har tilstrekkelig hjemmel, legitimt

---

³⁸ Hodgkin (2007) side 93 og 249.

³⁹ Bendiksen (2015) side 215.

⁴⁰ EMK artikkel 8 nr. 2 og Johansen v. Norway avsnitt 52.

⁴¹ Se for eksempel Elsholz v. Germany avsnitt 50.

⁴² For eksempel Johansen v. Norway avsnitt 64 og Jeunesse v. the Netherlands avsnitt 109.

formål og er forholdsmessig.⁴³ I følge Grunnlovens forarbeider betyr ikke ordlyden i § 104 siste ledd, ”fortrinnsvis i egen familie”, at foreldres rettigheter skal gå foran barnets beste.⁴⁴

3.2 Samværsretten etter barneloven

3.2.1 Samværsretten

Etter barneloven § 42 har barn rett til samvær med den forelderen de ikke bor sammen med. Foreldrene har en gjensidig plikt til å sørge for at samværet gjennomføres.⁴⁵

Den forelderen som barnet ikke bor fast hos har også en lovfestet rett til samvær etter barneloven § 43, med mindre noe annet er avtalt.

Barnet kan også ha fast bosted hos begge foreldrene.⁴⁶ Regjeringen ved Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), har lagt frem høringsnotat med forslag om å fremheve at delt bosted er et alternativ foreldrene kan velge. De fremmer også et alternativt forslag om at delt fast bosted skal være lovens normal ordning.⁴⁷

Dersom en forelder nekter den andre samvær kan denne kreve å få ny avgjørelse av hvem som skal ha foreldreansvar og hvor barnet skal bo fast.⁴⁸ Samværsforelderen som har fått fastsatt samvær ved rettskraftig avgjørelse, kan også kreve samvær tvangsfullført gjennom tvangsbøter. Et unntak er dersom det er umulig å gjennomføre samværet. Dette vil for eksempel være tilfellet dersom barnet utsettes for vold eller handlinger som gjør at den fysiske og psykiske helsen står i fare.⁴⁹

Barnet har ingen tilsvarende rett til å kreve samvær gjennomført, dersom det er samværsforelderen som nekter samvær. Bestemmelsene om tvangsmulkt i barneloven retter seg bare mot den forelderen som barnet bor fast hos.⁵⁰

---

⁴³ Bendiksen (2015) side 51, jf. Rt. 2014 side 1105 avsnitt 28 og Rt. 2015 side 93, avsnitt 60.

⁴⁴ Innst. 186 S (2013-2014) side 31.

⁴⁵ Barneloven § 42 (1) 2. pkt.

⁴⁶ Barneloven § 36 (1).

⁴⁷ Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2015) side 66.

⁴⁸ Barneloven § 43 (5).

⁴⁹ Barneloven § 65 (2).

⁵⁰ Sandberg (2015) note 241 og Backer (2008) side 385.

Det påstås derfor at den rett foreldre har til samvær er sterkere enn barnets, ettersom barnet verken kan reise sak for retten om samvær eller kreve samvær gjennomført ved tvangsmulkt.⁵¹

3.2.2 Samværsrettens innhold

Barnet har krav på omsorg og omtanke fra samværsforelderen.⁵² Dette følger av foreldreansvaret,⁵³ dersom samværsforelderen har del i det, men man har altså uansett en slik plikt som samværsforelder.

Samværsforelderen har rett til å ta avgjørelser som gjelder omsorgen for barnet mens de har samvær.⁵⁴ Dette gjelder i hovedsak de mer dagligdagse avgjørelsene som måltider, påkledninger og leggetider.⁵⁵ Videre har samværsforelderen de plikter og rettigheter som følger av foreldreansvaret, dersom vedkommende har del i dette.⁵⁶

3.2.3 Fastsettelse av samvær

Utgangspunktet når foreldre ikke lever sammen, er at de selv avtaler hvor barnet skal bo fast og samvær. Dette kan de få hjelp til på familievernkontoret gjennom mekling.⁵⁷ Ved samlivsbrudd plikter foreldre med felles barn under 16 år å møte til mekling ved familievernkontoret. Det samme gjelder foreldre som ønsker å reise sak for retten om foreldreansvar, fast bosted og samvær.⁵⁸

Samværets omfang skal avtales ut fra hva foreldrene tror er det beste for barnet.⁵⁹ Etter barneloven § 31 har barnet rett til å bli hørt når slike avtaler skal inngås. Barneloven § 43 om samværets omfang lister videre opp noen momenter som bør tillegges vekt ved vurderingen, nemlig hensynet til best mulig samlet foreldrekontakt, hvor gammelt barnet er, hvilken grad barnet er knyttet til nærmiljøet, reiseavstanden mellom foreldrene og hensynet til barnet ellers.

---

⁵¹ Bendiksen (2015) side 134.

⁵² Barneloven § 42 (2).

⁵³ Barneloven § 30.

⁵⁴ Barneloven § 42 (2) 2. pkt.

⁵⁵ Bendiksen (2015) side 133.

⁵⁶ Barneloven §§ 30, 40, 41 og 47.

⁵⁷ Barneloven § 52.

⁵⁸ Barneloven § 51.

⁵⁹ Barneloven § 43 (2).

Hensynet til barnet ellers er i forarbeidene eksemplifisert som tidligere utførelse av omsorgsoppgaver, tilknytning til den ene av foreldrene, foreldrenes karaktertrekk og hensyn til trygghet og stabilitet.⁶⁰ Sykdom, rusmisbruk og konfliktnivået mellom partene er også momenter som kan spille inn.⁶¹

Barneloven § 43 annet ledd tredje punktum definerer vanlig samvær, når dette er avtalt eller fastsatt. Legaldefinisjonen gjelder altså bare der det er avtalt eller fastsatt ”vanlig samværsrett”, og kan ikke brukes som et moment som taler for et visst omfang. Omfanget skal alltid vurderes ut fra hensynet til det enkelte barn.⁶²

Foreldrene kan også avtale at det ikke skal være samvær.⁶³ Videre kan det avtales vilkår ved samværet, for eksempel samvær under tilsyn.⁶⁴ Andre vilkår som kan settes er at bestemte personer ikke skal få være tilstede under samværet, at samværet skal foregå på et bestemt sted, at en bestemt person skal hente og bringe barnet, eller at samværsforelderen skal være rusfri under samværet.⁶⁵

Dersom foreldrene ikke blir enige, må de ta saken til retten.⁶⁶ Det er et vilkår for å reise sak at det blir fremlagt meklingsattest, noe som understreker utgangspunktet, som nevnt over, om at foreldrene skal prøve å bli enige om samværet.⁶⁷ Dersom en av foreldrene ikke møter til mekling, blir det allikevel skrevet ut meklingsattest, og saken kan dermed tas til retten.⁶⁸ Også der foreldretvisten kommer opp for retten skal dommeren forsøke mekling i et rettsforberedende møte, riktignok bare der saken er egnet for det.⁶⁹ I forarbeidene er det utdypet at saker der det foreligger påstander om vold og overgrep, er best egnet til tradisjonell hovedforhandling.⁷⁰

---

⁶⁰ Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 15.

⁶¹ Bendiksen (2015) side 135.

⁶² Rt. 2011 side 1572 avsnitt 40.

⁶³ Barneloven § 43 (1).

⁶⁴ Barneloven § 43 (3).

⁶⁵ Bendiksen (2015) side 139.

⁶⁶ Barneloven § 56.

⁶⁷ Barneloven § 56 (2)

⁶⁸ Sandberg (2015) note 163.

⁶⁹ Barneloven § 61 nr. 1.

⁷⁰ Prop. 85 L. (2012-2013) side 7.

3.3 Barnets beste-vurderingen

Rettens avgjørelse om samvær skal tas ut fra hva som etter en konkret og skjønnsmessig vurdering er til barnets beste.⁷¹ Det er altså hensynet til det enkelte barn, og ikke en rettferdig fordeling mellom foreldrene, som er vurderingstemaet.⁷² Retten har adgang til å nekte samvær helt, eller fastsette samvær med slike vilkår som beskrevet i punkt 3.2.3.⁷³

I § 48 annet ledd står det at det skal tas hensyn til om barnet blir utsatt for vold, eller om den fysiske eller psykiske helsen på annen måte blir utsatt for skade eller fare. Utover dette gir ikke barneloven § 48 veiledning om hvordan barnets beste-vurderingen skal foretas.

Prinsippet om barnets beste er, som nevnt over, et grunnleggende prinsipp i barnekonvensjonen. I sin generelle kommentar om barnets beste gir FNs barnekomité anvisning på hvordan en slik vurdering skal foretas:

- ”(a) Først, innenfor den spesifikke faktasammenhengen til saken, finne ut hva som er de relevante elementene i en vurdering av det beste for barnet, gi dem konkret innhold, og vektlegge dem i forhold til hverandre;
- (b) Deretter, for å utføre, følge en prosedyre som sikrer juridiske garantier og riktig anvendelse av retten.”⁷⁴

Videre utdyper komiteen en rekke momenter som bør tas med i barnets beste-vurderingen: Barnets mening, barnets identitet, opprettholdelse av familiemiljø og relasjoner, omsorg, beskyttelse og sikkerhet, barnets sårbarhet, retten til helse og retten til utdanning.⁷⁵

Barns behov og interesser forandrer seg. Derfor må det stilles krav til at beslutninger er kunnskapsbaserte, gjennom innhenting av aktuell forskning, studier og statistikk, samt undersøkelser av det enkelte barns situasjon.⁷⁶

Barnets mening skal være et viktig moment i vurderingen.⁷⁷ Det følger av barneloven § 31 at barn over 7 år alltid skal høres, og at når barnet er over 12 år skal dets mening tillegges stor

---

⁷¹ Barneloven § 48.

⁷² Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 55.

⁷³ Barneloven § 43 (1) 3. pkt. og Barneloven § 43 (3).

⁷⁴ FNs barnekomité, Generell kommentar nr. 14 side 11 (norsk oversettelse fra BLD).

⁷⁵ FNs barnekomité, Genereal comment no. 14 side 13-17.

⁷⁶ Haugli (2012) side 53.

⁷⁷ Barnekonvensjonen artikkel 12.

vekt. I Prp. 85 L. (2012-2013) uttaler departementet at det forutsetter at det ikke skal fastsettes samvær mot barnets vilje, heller ikke med tilsyn, før barnets og familiens situasjon er tilstrekkelig belyst.⁷⁸ Saken må være tilstrekkelig utredet, og barnets og familiens situasjon må være tilfredsstillende klarlagt. Årsaken til at barnet ikke ønsker samvær må undersøkes.⁷⁹ Barnets rett til å bli hørt er nå grunnlovsfestet og vil kunne brukes som et tolkningsmoment ved tolking av annen lovgivning.⁸⁰

Høyesterettspraksis trekker også opp momenter som kan være av betydning ved barnets bestevurderingen. For eksempel hensynet til best mulig samlet foreldrekontakt, barnets tilknytning til foreldrene, personlige egenskaper og hvem som best evner å skåne barnet mot foreldrekonflikten.⁸¹

3.4 Om nektelse av samvær

Barneloven § 43 tredje ledd tredje punktum bestemmer at dersom samvær ikke er til det beste for barnet må retten bestemme at det ikke skal være samvær. Denne utformingen er absolutt, noe som innebærer at andre hensyn ikke kan vektlegges dersom retten først kommer til at samvær ikke er til det beste for barnet. Samvær må dermed nektes.⁸²

I forarbeidene er problemer med vold fremhevet som et typisk tilfelle som kan begrunne samværsnektelse.⁸³ I rettspraksis vektlegges risiko for vold, overgrep og bortføring.⁸⁴ Andre momenter som kan ha betydning er forelderens personlige egenskaper og rusproblemer.⁸⁵ Forhold ved den barnet bor fast hos kan også ha en slik karakter og alvorsgrad at det må veies tyngre enn den andre forelderens rett til samvær.⁸⁶ For eksempel dersom samvær vil være en slik belastning for mor at det vil gå utover omsorgen for barnet i en slik grad at samvær ikke er til barnets beste.⁸⁷

Høyesterett har tidligere lagt seg på en streng linje når det gjelder nektelse av samvær. Samvær har vært sett på som den store hovedregel, og det har vært lagt til grunn at det skal "særli-

---

⁷⁸ Prp. 85 L. (2012-2013) side 6.

⁷⁹ Prp. 85 L. (2012-2013) side 44.

⁸⁰ Grunnloven § 104 (1) 2. pkt og Dokument 16 (2011-2012) side 191.

⁸¹ Haugli (2012) side 63.

⁸² Backer (2008) side 394.

⁸³ Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005), side 14.

⁸⁴ Backer (2008) side 388-393.

⁸⁵ Backer (2008) side. 392.

⁸⁶ Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 54 og Rt. 2013 side 1329.

⁸⁷ Rt. 2013 side 1329 avsnitt 48-50.

ge” og ”tungtveiende” grunner til for å nekte samvær.⁸⁸ Denne presumsjonen om at samvær er til barnets beste gjelder også de tilfeller der barnet aldri har bodd sammen med samværsforelderen.⁸⁹

I Prp. 85 L. (2012-2013) legger departementet til grunn at begrepet ”tungtveiende grunner” som er etablert gjennom rettspraksis, belyser det generelle utgangspunktet om at barn og foreldre har rett til samvær, men at det ikke skal forstås som et tilleggsvilkår når domstolen skal eller bør fastsette samvær.⁹⁰ Dette følges opp i en nyere dom fra Høyesterett hvor førstvoterende viser til proposisjonen og konstaterer at ”tungtvegande grunnar ikkje er noko tilleggsvilkår ut over det som står i lova.”⁹¹

Selv om det ikke gis noen konkrete forslag til lovendringer i proposisjonen, signaliseres det at den er ment å senke terskelen for når det skal og bør nektes samvær.⁹²

4 Risiko for seksuelle overgrep i samværsaker

4.1 Skal samvær nektes dersom det foreligger risiko for seksuelle overgrep?

Presiseringen i lovteksten om at det ved vurderingen av barnets beste skal tas hensyn til om barnet er blitt utsatt for vold, er, sammen med adgangen til å nekte samvær helt, viktige lovbestemmelser for å beskytte barn som utsettes for overgrep.⁹³

I Ot. Prp. nr. 103 (2005-2006) kom det frem at barn, etter barne- og familiedepartementets mening, ikke fikk god nok beskyttelse mot overgrep.⁹⁴ Hensikten med barneloven § 48 annet ledd er å sikre at alvoret av skadevirkningene får tilstrekkelig oppmerksomhet av domstolene, også i de situasjonene hvor det er vanskelig å ta stilling til om overgrep har skjedd og kommer til å skje.⁹⁵ I forarbeidene fra Stortinget understrekes det at dersom domstolen kommer til at det er risiko for overgrep under samværet, så kan det være grunn til å nekte samvær helt.⁹⁶

---

⁸⁸ Se for eksempel Rt.1995 side 563 på side 565, Rt. 1996 side 888 på side 891, Rt. 2007 side 967 avsnitt 31 og Rt. 2010 side 216 avsnitt 33 og 34.

⁸⁹ Rt. 2007 side 967, avsnitt 32 og Backer (2008) side 391.

⁹⁰ Prp. 85 L. (2012-2013) side 41.

⁹¹ Rt. 2013 side 1329, avsnitt 39.

⁹² Prp. 85 L. (2012-2013) side 7.

⁹³ Barneloven §§ 48 (2) og 43 (3) 3. pkt.

⁹⁴ Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 28.

⁹⁵ Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 30.

⁹⁶ Innst. O. Nr. 35 (2005-2006) side 19.

Tross lovendringene er barnets beskyttelsesrett fortsatt et aktuelt tema. I Prp. 85 L (2012-2013) er departementet fortsatt ikke fornøyd med barnets beskyttelse.⁹⁷ De skriver at i de sakene hvor det foreligger mistanke om vold og overgrep, er det viktig at sakene belyses bredt før samværsspørsmålet avgjøres av domstolene. Vurderingene skal gjøres i tråd med forskning om barns utvikling og om forhold som utsetter barns helse og utvikling for skade eller fare. Når spørsmålet om samvær skal vurderes, må voldens karakter, omfang og alvorlighetsgrad vurderes. Domstolen skal skaffe seg et helhetlig bilde av barnets omsorgssituasjon og foreldrenes omsorgsevner.⁹⁸

Det presiseres i Prp. 85 L at det ikke skal fastsettes samvær, heller ikke med tilsyn, i de tilfellene der domstolen legger til grunn at det er fare for vold eller seksuelle overgrep og/eller re-traumatisering av barnet.⁹⁹

I tillegg til at loven og forarbeidene åpner for å nekte samvær helt, foreligger det altså klare politiske signaler om at samvær bør nektes. Til det må det bemerkes at slike politiske signaler, som griper inn i privatfolks rettigheter, vil det kunne være grunn til å utvise større varsomhet med å tillegge vekt.¹⁰⁰

Høyesterett gir ikke noen videre retningslinjer om hvorvidt samvær skal nektes dersom det foreligger risiko for overgrep, men har ansett samvær med tilsyn som en sikkerhet for barnet mot risiko for overgrep.¹⁰¹ Dette harmonerer dårlig med de politiske signalene om at samvær skal nektes.

I en nyere sak fra Høyesterett ble faren nektet samvær selv om det ikke med tilstrekkelig grad av sannsynlighet kunne legges til grunn at det forelå risiko for overgrep.¹⁰² Samvær ble nektet med den begrunnelse at det ville påvirke mor negativt i en slik grad at det ville kunne gå ut over omsorgen for datteren.¹⁰³

---

⁹⁷ Prp. 85 L (2012-2013) side 6.

⁹⁸ Prp. 85 L. (2012-2013) side 43 og 44.

⁹⁹ Prp. 85 L. (2012-2013) side 7.

¹⁰⁰ Eckhoff (2001) side 99-100.

¹⁰¹ Rt. 1998 side 562 og Rt. 2010 side 216.

¹⁰² Rt. 2013 side 1329, avsnitt 44 og 46.

¹⁰³ Rt. 2013 side 1329, avsnitt 47 og 50.

Lena R. L. Bendiksen og Trude Haugli tar signalene fra lovgiver og dommen, som et tegn på at tendensen til å stille strenge krav til samværsnektelse, er i ferd med å snu, særlig i saker om vold og overgrep.¹⁰⁴

Hensynet til barnets sikkerhet tilsier også at domstolene bør nekte samvær dersom det foreligger risiko for seksuelle overgrep. Gjennomgangen av lagmannsrettsavgjørelser fra 2014 i kapittel 6, viser imidlertid at retten i noen tilfeller mener samvær med tilsyn gir tilstrekkelig sikkerhet for barnet.

4.2 Strider nektelse av samvær på grunn av risiko mot seksuelle overgrep mot forelderens rettigheter etter EMK?

4.2.1 Uskyldspresumsjonen og EMK artikkel 8

Uskyldspresumsjonen er et grunnleggende rettssikkerhetskrav, og innebærer at den som er anklaget for noe straffbart har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven. Prinsippet står blant annet i FNs konvensjon for sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 nr. 2 og i EMK artikkel 6 nr. 2. Prinsippet er nå også grunnlovsfestet.¹⁰⁵ I norsk rett kommer uskyldspresumsjonen ofte til uttrykk ved at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode.¹⁰⁶

Bestemmelsen innebærer at dersom en person er frikjent med rettskraftig virkning, skal ikke domstolene i en annen sak kunne ordlegge seg slik at det sås tvil om frikjennelsen.¹⁰⁷ Det betyr at også en sivil sak som ikke egentlig dreier seg om straffespørsmålet kan risikere å bryte med uskyldspresumsjonen. Eksempler på sånne saker er fornærmede og anklagedes erstatningskrav etter frifinnende dom.¹⁰⁸

Det må i disse sakene legges vekt på den prinsipielle forskjellen på en sivil sak og en straffesak. Selv om noen momenter i sakene er overlappende, betyr ikke det at den sivile saken bryter med uskyldspresumsjonen. Men den sivile saken må ikke gå lenger i sin begrunnelse enn det som er nødvendig, og avgjørelsen må ikke innebære en strafferettslig skyldkonstatering.¹⁰⁹

---

¹⁰⁴ Bendiksen (2015) side 147.

¹⁰⁵ Grunnloven § 96 (2).

¹⁰⁶ Dokument 16 (2011-2012) side 129.

¹⁰⁷ Dokument 16 (2011-2012) side 129.

¹⁰⁸ Ringvold v Norway, Y v. Norway, O v. Norway og Hammern v Norway.

¹⁰⁹ Aall (1995) side 330 og 331.

Dette illustreres av sakene Norge har hatt oppe for domstolen i Strasbourg.¹¹⁰ To av dem gjaldt ileggelse av erstatningsansvar, til tross for frikjennelse i straffesaken.¹¹¹ Det avgjørende var hvorvidt erstatningskravet ga uttrykk for at den frikjente var strafferettslig ansvarlig. I dommen *Y v. Norway*, kom EMD til at dette var tilfellet.¹¹² I *Ringvold v. Norway* ble Norge ikke dømt for brudd på uskyldspresumsjonen. Her hadde ordbruken i dommen vært mer nøytral, i tillegg til at saken var avgjort med delvis nytt bevismateriale. Forbindelseslinjen til straffesaken ble derfor svakere, og jo svakere tilknytning den sivile saken har til straffesaken, jo mer skal det til for at uttalelser i domspremissene tolkes som tilkjennevisninger om straffeskyld.¹¹³

Samværssakene der det foreligger anklager om seksuelle overgrep, kan ha likhetstrekk med erstatningssakene, men det oppstår andre utfordringer i forhold til uskyldspresumsjonen.¹¹⁴ I samværssakene får man konflikt mellom motstridende menneskerettigheter, nemlig barnets beste og uskyldspresumsjonen. Det avgjørende blir hvilken rettighet som skal ha forrang.¹¹⁵

Norge har blitt dømt for brudd på EMK i en samværssak, *Sanchez Cardenas v. Norway*, men spørsmålet om saken brøt med uskyldspresumsjonen ble ikke berørt. Barnefar hadde fremholdt at det forelå en krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 2, men dette ble avslått av EMD på bakgrunn av at han ikke hadde klaget på dette i anken til Høyesterett, slik at den nasjonale klageadgang ikke var uttømt.¹¹⁶ I stedet ble Norge dømt for brudd på EMK artikkel 8.

Barnets mor hadde anmeldt barnefar for seksuelle overgrep mot deres felles sønn, og nektet ham etter dette samvær. Anmeldelsen ble henlagt, men risiko for seksuelle overgrep ble et tema i foreldrekonflikten om fast bosted og samvær.

Barnefar klagde inn lagmannsrettens dom på bakgrunn av et avsnitt i dommen, der dommeren uttaler at det ”etter lagmannsrettens syn [er] mye som kan tyde på at overgrep har funnet sted. Lagmannsretten har likevel for sin avgjørelse ikke funnet det nødvendig å gå nærmere inn på dette eller å ta stilling til det.”¹¹⁷ Barnefar fremholdt at uttalelsen i dommen ga en bekreftelse på mistankene om at han hadde begått seksuelle overgrep, og at en slik uttalelse krenket hans

---

¹¹⁰ *Ringvold v Norway, Y v. Norway, O v. Norway og Hammern v Norway*.

¹¹¹ *Ringvold v Norway og Y v. Norway*,

¹¹² *Strandbakken* (2003) side 237 og 238.

¹¹³ *Aall* (2003) side 253.

¹¹⁴ *Strandbakken* (2008) side 2. Jf. *Rt.* 2004 side 1046 avsnitt 66.

¹¹⁵ *Strandbakken* (2008) side 2.

¹¹⁶ *Sanchez Cardenas v. Norway*, avsnitt 25 og 26.

¹¹⁷ LG-2001-1349

rett til familie- og privatliv etter EMK artikkel 8. Han hevdet at han led av psykiske og sosiale problemer som følge av å ha fått merkelappen seksuell misbruker.

EMD slo fast at uttalelsen utgjorde et inngrep i barnefars rett til respekt for sitt privat- og familieliv, og diskuterte videre hvorvidt unntakene i artikkel 8 nr. 2 kunne rettferdiggjøre et slikt inngrep. EMD fant at inngrepet hadde hjemmel i lov og at uttalelsen fra lagmannsrettens side hadde et legitimt formål, nemlig å beskytte barnets rettigheter. Det tvilsomme spørsmålet var hvorvidt nødvendighetskravet var oppfylt. Etter EMDs mening måtte lagmannsretten enten ha gått ordentlig inn på temaet, og dermed også foretatt en bevisvurdering, eller så måtte de ha latt være å gå inn på problemstillingen i det hele tatt.

Dette betyr at risiko for seksuelle overgrep er et moment som kan tas opp i domspremissene i en samværssak, men dersom det ikke er nødvendig for å begrunne dommens resultat, bør det utvises varsomhet.¹¹⁸

4.2.2 Er barnets beskyttelsesrett overordnet?

I teorien blir det tatt til ordet for at barnets beskyttelsesrett mot vold og overgrep er overordnet, og at viktige mothensyn, som risiko for at uskyldige foreldre blir stemplet som skyldige, må vike. Mons Oppedal understreker at slike mothensyn ikke er uten betydning selv om de er underordnet barnets beskyttelsesrett, og at innenfor de rammer som beskyttelsesretten krever, kan dommeren finne løsninger som ivaretar mothensynene. Dette kan for eksempel være å gi samvær med tilsyn istedenfor å nekte samvær helt.¹¹⁹ Oppedal ser ikke dommen Sanchez-Cardenas mot Norge som et signal om at beskyttelsesretten ikke er overordnet, men snarere som et eksempel på at mothensynene bør få slippe til så langt det lar seg gjøre.¹²⁰

Inge Lorange Backer legger til grunn at det ikke kan være i strid med uskyldspresumsjonen at retten etter en fri bevisvurdering basert på vanlig sannsynlighetsovervekt kommer til at forelderen har begått overgrep mot barnet, også der saken er henlagt fra politiets side. Han argumenterer med at et annet synspunkt ville prisgi barnet, men at det er viktig at angivelse av bevisresultat og begrunnelse må begrense seg til det som er direkte relevant for saken etter barneloven. Det vil si at dommeren ikke må gå inn på strafferettslig terminologi.¹²¹

Et slikt syn støttes av Asbjørn Strandbakken, som skriver:

---

¹¹⁸ Oppedal (2008) side 115.

¹¹⁹ Oppedal (2008) side 114.

¹²⁰ Oppedal (2008) side 115.

¹²¹ Backer (2008) side 390.

”Å gå inn i bevisene og vurdere om en slik påstand medfører at barn risikerer å bli utsatt for overgrep kan ikke anses som noen krenkelse av uskyldspresumsjonen. Det er ikke den påståtte overgriperens straffeskyld man tar stilling til, men hva som er til beste for barnet.”¹²²

Karl Harald Søvig har derimot tatt til ordet for at det er omstridt hvorvidt Høyesteretts uttalelser om at det ikke kan tas noen risiko, og at bevisene i en straffesak ikke er avgjørende, kan opprettholdes i møte med uskyldspresumsjonen. Han ønsker en rettsavklaring fra EMD.¹²³

Jørgen Aall hevder at det, også i de dommer der EMD ikke har konkludert med brudd på uskyldspresumsjonen, kan komme til å bli en ”uakseptabel spenning mellom *to avgjørelser som konkluderer motsatt om nøyaktigsammefaktiske forhold*”. Ifølge Aall øker spenningen med kravene til sannsynlighetsovervekt i saken, og motsigelsen blir fullstendig når beviskravene er sammenfallende.¹²⁴

Aall hevder videre at det er tvilsomt hvorvidt det kan forsvares å vektlegge formodninger om skyld i saker der det foreligger frifinnelse eller henleggelse etter bevisets stilling. Han uttaler at ”en samværsnekt som reelt er motivert i de forhold den incesttiltalte far er frifunnet for, har et preg av motsigelse over seg som rettsordenen ikke bør akseptere”.¹²⁵

I samværs sakene er som regel anmeldelse henlagt fra politiets side. Dette hindrer ikke retten i å gå inn på anklagene, men som Sanchez Cardenas-dommen viser, må det gjøres på riktig måte. I kommentarutgave til barneloven skriver Backer at retten enten må ta stilling til om påstandene skal legges til grunn, eller uttrykkelig avgjøre spørsmålet uavhengig av overgrepspåstanden.¹²⁶

Fra Høyesterett finnes det eksempler hvor retten går inn på påstandene,¹²⁷ men også eksempler hvor retten ikke gjør det. I noen tilfeller kan det virke som påstandene allikevel har hatt betydning, for eksempel i Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt. 2010 side 216, hvor Høyesterett uttaler: ”Den samværsordningen som nå etableres, hvor det skal være en trygghetsperson til stede, vil sikre C fullt ut mot en eventuell risiko for seksuelle overgrep, og det er derfor ikke

---

¹²² Strandbakken (2008) side 3.

¹²³ Søvig (2007) side 322.

¹²⁴ Aall (2003) side 253 og 254.

¹²⁵ Aall (2003) side 256.

¹²⁶ Backer (2008) side 390.

¹²⁷ Se Rt. 1989 side 320.

nødvendig for meg å gå nærmere inn i denne anførselen fra B.” Kristin Skjørten fant i en gjennomgang av lagmannsrettsdommer, at retten i de fleste sakene foretok en inngående drøftelse av mistanker om seksuelle overgrep.¹²⁸

Etter min mening må retten ta stilling til påstandene, hvis barnets beskyttelsesrett skal tas på alvor. En grundig bevisvurdering vil også sikre den anklagedes rettigheter, for som beskrevet ovenfor, kan disse rettighetene særlig krenkes dersom dommeren berører temaet, men velger å avgjøre spørsmålet uten å gå nærmere inn på påstandene.

Et annet spørsmål blir om uskyldspresumsjonen og retten til privatliv virker inn på andre måter. I oppgavens kapittel 5.4 diskuterer jeg muligheten for at uskyldspresumsjonen smitter over på vurderingen av om det foreligger risiko for overgrep.

5 Risikovurderingen

5.1 Nærmere om risikovurderingen

Når spørsmål om seksuelle overgrep kommer opp i en samværssak består bevisvurderingen av en kombinasjon av bevisbedømmelse i tradisjonell forstand, hvor barnets faktiske situasjon i dag blir mest mulig klarlagt, og en fremtidsrettet bevisvurdering, der det klarlegges risikoen for at nye overgrep begås, og da både med hensyn til fare for gjentakelse av overgrep og med hensyn til de virkninger kontakt med overgriper kan ha på barnet.¹²⁹ Slike virkninger kan for eksempel være re-traumatisering.¹³⁰ I denne oppgaven omtaler jeg dette som risikovurderingen.

I undersøkelsen utført av Skjørten, hvor 129 avgjørelser om fast bosted fra 1998, 1999 og 2000 ble analysert, ble mistanke om seksuelle overgrep nevnt i ti avgjørelser.¹³¹ I ingen av sakene kom retten til at seksuelle overgrep hadde funnet sted.¹³²

Av de 13 avgjørelsene om samvær som jeg har gjennomgått fra 2014, kom lagmannsretten til at det forelå risiko for overgrep i to saker. I den ene var faren dømt for seksuell omgang med

---

¹²⁸ Skjørten (2004) side 167.

¹²⁹ Oppedal (2008) side 117.

¹³⁰ Prp. 85 L. (2012-2013) side 7.

¹³¹ Skjørten (2004) side 152.

¹³² Skjørten (2004) side 162-164.

halvsøsteren til sønnen, og i den andre var faren ilagt besøksforbud i forhold til barna og moren. Begge fedrene fikk samvær med tilsyn.¹³³

Skjorten påpeker at man ikke må forveksle rettens konklusjon om at vold og overgrep ikke har funnet sted, med at det ikke har forekommet overgrep i flere saker.¹³⁴

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har nylig publisert to undersøkelser om vold og seksuelle overgrep, basert på intervjuer med voksne i den ene, og ungdom i den andre.¹³⁵ I voksenundersøkelsen svarte 21 % av kvinnene og 8 % av mennene at de hadde opplevd minst en form for seksuelle overgrep før fylte 18 år.¹³⁶ Alder for første gang overgrep skjedde varierte fra 4 til 12 år, og gjennomsnittsalderen var 8 år.¹³⁷ I ungdomsundersøkelsen rapporterte 8,4 % av ungdommene at de hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep.¹³⁸ NKVTS anbefaler å tolke tallene fra ungdomsundersøkelsen med forsiktighet og med en antakelse av at forekomstene kan være underestimert.¹³⁹

Tallene viser at seksuelle overgrep skjer, og sannsynligvis oftere enn vi liker å tenke. At domstolene ikke kommer til at det foreligger risiko for seksuelle overgrep kan ikke uten videre godtas som ensbetydende med at barn beskyttes mot seksuelle overgrep i tilstrekkelig grad. I dette kapittelet vil jeg derfor rette oppmerksomheten mot selve risikovurderingen, og problematisere noen av de forholdene som kan påvirke den.

5.2 Beviskravet

Skjorten reiser spørsmål om hvor sikker retten må være på at overgrep har funnet sted, for at mistanken om seksuelle overgrep kan tillegges vekt i vurderingen av omsorg for barn.¹⁴⁰ Hvilket beviskrav (hvilken grad av sannsynlighet som må foreligge for at et faktisk forhold skal kunne legges til grunn) kreves når retten skal avgjøre om det foreligger risiko for seksuelle overgrep?

---

¹³³ LB-2014-159862 og LB-2014-91038.

¹³⁴ Skjorten (2004) side 152 og 153.

¹³⁵ NKVTS rapport nr. 1/2014 og rapport nr. 1/2015.

¹³⁶ NKVTS rapport nr. 1/2014 side 112.

¹³⁷ NKVTS rapport nr. 1/2014 side 110.

¹³⁸ NKVTS rapport nr. 1/2015 side 58.

¹³⁹ NKVTS rapport nr. 1/2015 side 98.

¹⁴⁰ Skjorten (2004) side 167.

Hovedregelen i sivile saker er at det faktum som fremstår som mest sannsynlig (mer enn 50 %) skal legges til grunn.¹⁴¹ Dette kalles for overvektsprinsippet og er etablert gjennom rettspraksis, samt lagt til grunn i en rekke forarbeider.¹⁴²

Overvektsprinsippet skiller seg fra beviskravet i straffesaker, som krever at det må være bevist utover enhver rimelig tvil at tiltalte er skyldig i det vedkommende er tiltalt for.¹⁴³ Prinsippet om at tvil skal komme tiltalte til gode (in dubio pro reo) er et grunnleggende rettssikkerhetskrav for å hindre at uskyldige blir dømt.¹⁴⁴ Dette hensynet gjør seg ikke gjeldende i samme grad i sivile saker fordi partenes interesser vanligvis er likartede og kontrære. Overvektsprinsippet gir størst sannsynlighet for at avgjørelsesgrunnlaget blir riktig, og bidrar således til å sikre totalt flest materielt riktige dommer.¹⁴⁵

I noen tilfeller må beviskravet skjerpes, slik at det for eksempel stilles krav om kvalifisert sannsynlighetsovervekt.¹⁴⁶ Voldsoffererstatningsloven er et eksempel der kvalifisert sannsynlighet er lovbestemt.¹⁴⁷ Et hensyn som kan tale for et skjerpet beviskrav er saker der faktum er særlig belastende. Hvorvidt beviskravet skal skjerpes avhenger av hvor sterkt belastende faktum det er snakk om, og om det foreligger mothensyn.¹⁴⁸

Høyesterett har gitt uttrykk for at utilstrekkelige bevis i en straffesak ikke er avgjørende i en sak om omsorg for barn, og at det ”overhodet ikke kan tas noen risiko i et slikt forhold”.¹⁴⁹

I Rt. 2004 s. 1046, som gjaldt samværsnektelse for to foreldre og datteren deres som de var fratatt omsorgen for, uttalte Høyesterett at det ikke gjaldt et skjerpet beviskrav. Bevistemaet var hvorvidt skadene datteren hadde fra da hun var liten, var påført av foreldrene. Høyesterett uttalte:

”Det kan ikke stilles opp et strengere beviskrav enn vanlig sannsynlighetsovervekt for å kunne legge til grunn at skaden skyldes en eller annen form for mishandling fra en eller begge foreldrenes side. De hensyn som tilsier et skjerpet beviskrav for et belas-

---

¹⁴¹ Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 24, Reusch (2015) note 1068, Schei (2013) § 21-2 (1) og Robberstad (2009) side 247.

¹⁴² Skoghøy (2014) side 877.

¹⁴³ Andenæs (2009) side 160-161.

¹⁴⁴ Skoghøy (2014) side 876.

¹⁴⁵ Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 24.

¹⁴⁶ Skoghøy (2014) side 888.

¹⁴⁷ Voldsoffererstatningsloven § 3 (4).

¹⁴⁸ Skoghøy (2014) side 896-897.

¹⁴⁹ Rt. 1989 side 320, side 326, jf. Rt. 1994 side 940, side 941 og Rt. 1990 side 239.

tende forhold i for eksempel erstatningssaker og forsikringssaker, gjør seg ikke gjeldende i denne type saker. Det er ikke her spørsmål om å påføre foreldrene noen form for sanksjon, men å ta stilling til hvilken risiko for skader og belastninger et barn skal utsettes for.”¹⁵⁰

Avgjørelsen gjaldt samvær etter barnevernloven og anklager om fysisk vold, men de samme hensyn gjør seg gjeldende i en sak om seksuelle overgrep og samvær etter barneloven.

Et alminnelig overvektsprinsipp støttes i teorien. Et argument er at hensynet til barnets sikkerhet må ha forrang, og at feilvurderinger som fører til at et barn utsettes for nye overgrep, er verre enn de belastninger en uskyldig forelder utsettes for.¹⁵¹

Ved endring av barneloven ble det vurdert å innføre en bevisregel i loven, for å sikre at barnets beste ble tillagt tilstrekkelig vekt i saker om vold og overgrep.¹⁵² I forarbeidene vurderes det slik at det vil være verre at et barn som har vært utsatt for overgrep må bo hos, eller ha samvær med overgriperen, enn at forelder og barn ikke får samvær på feilaktig grunnlag.¹⁵³ I innstillingen fra Stortinget, støttet flertallet en slik avveining. De uttalte videre at hensynet til barnets sikkerhet kan tilsi at overvektsprinsippet må legges til grunn, eller at dette fravikes slik at det kreves mindre enn 50 % sannsynlighet for å legge påstanden om overgrep til grunn av retten.¹⁵⁴

Overvektsprinsippet vil i tillegg øke avstanden mellom den frifinnende straffedom og den fellede sivile dom. Det blir enklere å formulere domspremisser uten tilknytning til straffesaken, som dermed ikke strider mot uskyldspresumsjonen.¹⁵⁵

5.3 Bevisvurderingen

5.3.1 Utgangspunkter for rettens bevisvurdering

Retten fastsetter etter en fri bevisvurdering det saksforhold avgjørelsen skal bygge på, jf. tvisteloven § 21-2 første ledd. Det vil si at den avgjør hva som kan utledes av bevisene og hvilken

---

¹⁵⁰ Rt. 2004 side 1046, avsnitt 66.

¹⁵¹ Oppedal (2008) side 119.

¹⁵² Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 27.

¹⁵³ Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005) side 29-30.

¹⁵⁴ Innst. O. Nr. 35. side 19.

¹⁵⁵ Strandbakken (2003) side 242.

vekt de ulike bevisene skal tillegges dersom de peker i ulike retninger.¹⁵⁶ I saker etter barneloven har retten i tillegg en ”plikt til å sørge for at bevisføringen gir et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag.”¹⁵⁷

Retten kan etter barneloven § 61 nr. 3 oppnevne en sakkyndig til å vurdere spesielle spørsmål som saken reiser. Det står spesifikt at retten kan oppnevne en sakkyndig i saker der det er påstander om vold, og saken ikke er tilstrekkelig opplyst på annen måte. Den sakkyndiges hovedrolle blir å bistå dommeren med særskilt faglig kompetanse.¹⁵⁸

Dommeren skal utforme den sakkyndiges mandat, og har ansvar for tydelighet og oppmerksomhet rundt mandatet.¹⁵⁹ Retten kan be den sakkyndige om å ha samtaler med partene og barna, og foreta undersøkelser for å klarlegge de faktiske forholdene i saken.¹⁶⁰

Voldssaker kan være komplekse og fylt av motsetninger. Overgriper kan være den som virker mest samlet og ressurssterk.¹⁶¹ I tillegg har dommeren ofte få faktiske bevis å forholde seg til. I saker om seksuelle overgrep er det som regel bare to vitner til overgrepet; barnet og overgriperen. Tilståelse foreligger sjelden, heller ikke øyenvitner. Bevis som film eller fotografier kan være utydelige og biologiske funn kan være tvilsomme.¹⁶² Dette vanskeliggjør bevisvurderingen, og i det følgende vil jeg peke på noen problemstillinger.

5.3.2 Barnets troverdighet og kommunikasjon med barnet

Siden det sjelden foreligger tilståelse fra overgriperen, blir barnets forklaring avgjørende.¹⁶³ Kari Trøften Gamst, som har skrevet doktoravhandlingen ”Barn som vitner”,¹⁶⁴ påpeker at skillet mellom troverdighet og pålitelighet er viktig, særlig i juridisk sammenheng.¹⁶⁵

Troverdighet er det inntrykk av sannhet som et vitne gir, og innebærer en individuell vurdering. Pålitelighet er bevisverdien som kan tillegges utsagnene i en vitneforklaring.¹⁶⁶ Proble-

---

¹⁵⁶ Se Skoghøy (2014) side 556 og Schei (2013) § 21-2 (1).

¹⁵⁷ Tvisteloven § 21-3 (2) jf. § 11-4.

¹⁵⁸ BLD veileder Q-15 (2004) side 21.

¹⁵⁹ Barneloven § 61 nr. 1 4. pkt. og BLD veileder Q-15 (2004) side 13.

¹⁶⁰ Barneloven § 61 nr. 1 tredje pkt.

¹⁶¹ BLD informasjonshefte Q-1144-B (2008) side 24.

¹⁶² Gamst (2005) side 7.

¹⁶³ Gamst (2005) side 7.

¹⁶⁴ Gamst (2005) side 8.

¹⁶⁵ Gamst (2005), side 11.

¹⁶⁶ Gamst (2005) side 11.

met med troverdighet er at det ikke behøver å basere seg på en pålitelig eller konsistent vitneforklaring: ”Slik flyttes fokus feilaktig fra bedømmelse av det som eventuelt har hendt, til en skjønnsmessig subjektiv bedømmelse av barnet.” På grunn av sin lave status, kan barn dermed miste troverdighet, mens en upålitelig person med høy status får høy troverdighet.¹⁶⁷

Det kan forekomme at barn lyver. Åse Langballe og Kari Trøften Gamst skriver at yngre barn (under skolealder) lettere lar seg lede enn eldre barn. På den annen side viser de høy motstand mot påvirkning dersom temaene det snakkes om er av vesentlig betydning for dem.¹⁶⁸ Forskning viser at barn oftere underrapporterer om overgrep, enn de lyver direkte om det.¹⁶⁹ I en Canadisk undersøkelse fra 2005 var ingen av anklagene som ble regnet som falske, fremsatt av barn.¹⁷⁰ I ungdomsundersøkelsen til NKVTS hadde 22 % av ungdommene som fortalte om seksuelle overgrep, aldri fortalt det til noen før.¹⁷¹

Det kan være vanskelig for et barn å fortelle om selvopplevde hendelser av traumatisk karakter.¹⁷² Traumehukommelse fungerer annerledes enn vanlig hukommelse, og kan både være mangelfull, kaotisk og mangle emosjonalitet. Dette kan så tvil om barnets troverdighet for uerfarne lyttere.¹⁷³ Videre kan det være at offeret fortsatt lever i en faresituasjon, noe som kan føre til underrapportering. Offeret kan, selv om det er utenfor fare, fortsatt være i alarmberedskap, noe som kan føre til at det fremstår som ”hysterisk” og lite troverdig. I tillegg kan skam, tro på at overgriper vil endre seg og mangel på nettverk bidra til underrapportering fra offeret. Informasjonsheftet fra BLD gjør oppmerksom på at adferd fra barnet som ser ut som lojalitet, i virkeligheten kan være redsel for å gjøre overgriper sint og farlig.¹⁷⁴ Pågåenhet og aggressivitet fra overgriperen kan føre til kaotiske og motstridende historier fra barnet, og tomme, følelsesflaute fortellinger med lite innhold.¹⁷⁵ Trygghet for barnet blir vesentlig.¹⁷⁶

Det kreves spesiell innsikt, kunnskaper og gode forberedelser for å føre en samtale med barnet som best mulig fremmer dets interesser. I saker med påstander om seksuelle overgrep blir kravene til samspill i kommunikasjonen med barnet satt på spissen.¹⁷⁷ Gamst hevder at doms-

---

¹⁶⁷ Gamst (2005), side 11.

¹⁶⁸ Gamst (2008), side 36.

¹⁶⁹ Gamst (2005), side 12 og 13 og Gamst (2008), side 36.

¹⁷⁰ Trocmé and Bala (2005) side 1341.

¹⁷¹ NKVTS rapport nr. 1/2015 side 103 og 104.

¹⁷² Gamst (2008), side 36.

¹⁷³ BLD informasjonshefte Q-1144-B (2008) side 33.

¹⁷⁴ BLD informasjonshefte Q-1144-B (2008) side 27 og 28.

¹⁷⁵ BLD informasjonshefte Q-1144-B (2008) side 24.

¹⁷⁶ BLD informasjonshefte Q-1144-B (2008) side 22.

¹⁷⁷ Gamst (2008), side 35 og 36.

avsigelser og referater fra retten viser at begrepene troverdighet og pålitelighet brukes om hverandre, og at ”individuelle og rollestyrte holdninger gir seg utslag i skjønsmessige, intuitive og relativt tilfeldige vurderinger av barnets vitneforklaring.”¹⁷⁸

Pålitelighetsvurderingen kan forbedres gjennom opplysning og styrking av kunnskapsgrunnlaget i domstolene og for aktørene som deltar i prosessen.¹⁷⁹ Fokus bør rettes mot de metodene som benyttes i samtaler med barn.¹⁸⁰ Gamst presenterer for eksempel analysemodellen Criteria-Based Content Analysis (CBCA), som har bred konsensus i internasjonal forskning som anvendbar evalueringsmodell, som en metode som kan styrke påliteligheten, og dermed også både barnet og uskyldig anklagedes rettssikkerhet.¹⁸¹

Gamst og Langballe påstår at måten man kommuniserer med barnet på, har mer å si for meningsinnholdet enn egenskaper hos barnet i form av umodenhet eller mangler i kognitive evner. De uttrykker det slik: ”Vi kan si at barnet er akkurat så god til å uttrykke seg som den voksne er til å lytte til og oppfatte det enkelte barnet”.¹⁸²

5.3.3 Manipulasjon

Ifølge advokat og psykolog Grethe Nordhelle, er manipulasjon hyppig forekommende i foreldretvistene for domstolene. Hun definerer manipulasjon som ”en bevisst falsk/usaklig presentasjon, som på en skjult måte og med hensikt får andre til å gjøre noe fordelaktig for manipulatoren, som de ikke er klar over at de ellers ikke ville gjøre”¹⁸³

Nordhelle erfarer at en del sakkyndige ikke tar seg tid til å gå i dybden i partenes historie, og reduserer dermed sannsynligheten for å avsløre manipulerende adferd. Hun påpeker videre at den sakkyndiges kritiske sans og faglige nyanseringer reduseres gjennom å oppleve sympati eller synes synd på den manipulerende parten.¹⁸⁴

---

¹⁷⁸ Gamst (2005) side 11.

¹⁷⁹ Gamst (2005) side 23 og 24.

¹⁸⁰ Gamst (2008), side 37.

¹⁸¹ Gamst (2005) side 23.

¹⁸² Gamst (2008), side 34.

¹⁸³ Nordhelle (2010) side 744.

¹⁸⁴ Nordhelle (2010) side 745.

Et annet viktig moment, er at den sakkyndige bør ”vise ydmykhet i motsetning til skråsikkerhet.”¹⁸⁵ Nordhelle formulerer det slik: ”Tvilen må bli synlig og ikke dekket bak en kompenserende sikkerhet.”¹⁸⁶

5.3.4 Foreldrefremmedgjøringssyndromet

Når overgrepene er et moment i en foreldretvist, blir de en del av en foreldrekonflikt. En mors handlinger for å beskytte barnet, kan dermed i stedet anses å være motivert av selve konflikten. Dette kan i verste fall tilsløre overgrepene og gjøre at overgriperen går fri. I teorien omtales det som et fenomen at mor gjøres til selve problemet i rettsavgjørelsen.¹⁸⁷

I et informasjonshefte fra Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) understrekes det at det er grunn til å være kritisk mot Parental Alienation Syndrome (PAS) eller foreldrefremmedgjøringssyndromet som det ofte kalles på norsk:

”en sykeliggjøring av foreldre og barn som gir opplysninger om mishandling og overgrep, [kan] ta oppmerksomheten bort fra alvorlige handlinger som er skremmende, krenkende og ydmykende og som kan ha stor innvirkning på barnets og forelderens psykologiske fungering. Frykten for å bli sykeliggjort kan også føre til at foreldre vegrer seg for å fortelle om vold og overgrep.”¹⁸⁸

The American Psychological Association advarer mot syndromet, ettersom det er gode grunner til å betvile at begrepet og teorien knyttet til PAS møter rimelige krav til en faglig standard. Den amerikanske veilederen for dommere, anbefaler at påstander om PAS ikke bør tillates, og bør strykes fra evalueringsrapporter.¹⁸⁹

5.3.5 Hvordan kan barnets rettigheter sikres i risikovurderingen?

I teorien fremheves utvikling av kunnskap og rolleutøvelse som løsninger som kan minske fallgruvene.¹⁹⁰

---

¹⁸⁵ Backe-Hansen (1999), side 235

¹⁸⁶ Nordhelle (2010), side 747.

¹⁸⁷ Thorkildsen (2015) side 201.

¹⁸⁸ BLD informasjonshefte Q-1144-B (2008) side 36.

¹⁸⁹ BLD informasjonshefte Q-1144-B (2008) side 37.

¹⁹⁰ Backe-Hansen (1999) side 235 og Gamst (2005) side 24.

Det er viktig å minnes om at ikke alle sakkyndige har erfaring eller spesiell kompetanse på vold.¹⁹¹ Kritikkk mot dommeren går blant annet på at dommeren bør jobbe mer med sakkyndiges mandat, og legge større innsats i å redusere risikoen for feilhandlinger fra sakkyndiges side, og at dommeren i for stor grad kopierer og limer inn fra sakkyndiges rapporter i avgjørelsene.¹⁹²

Bedre metoder for å sjekke barnets pålitelighet og for å avdekke manipulasjon er viktig. I tillegg bør usikre teorier, som foreldrefremmedgjøringssyndromet ikke få betydning for risikovurderingen.

5.4 Påvirker uskyldspresumsjonen risikovurderingen?

Hvis man ser på seksuelle overgrep i et historisk perspektiv, har det vært lange tradisjoner for å skylde på moren eller barnet istedenfor overgriperen.¹⁹³ Freud begrunnet for eksempel seksuelle overgrep med at unge barn ønsket seg seksuell oppmerksomhet fra faren, for å få utløst seksuelle spenninger som Freud mente var universelle i tidlig alder. I sin kjærlighet til fedrene får døtrene incestuøse fantasier om dem, og anklager om seksuelle overgrep er derfor kun et uttrykk for ønskefantasier fra døtrene.¹⁹⁴

Undersøkelser fra 70 og 80 tallet i USA viser at slike holdninger også kan spores i nyere tid. I en undersøkelse mente 52 % av de spurte psykiaterne at døtrene vanligvis bidro til incest. En annen undersøkelse viste at 35 % av de som jobbet med rettshåndheving og 69 % av barnevernsarbeiderne mente at tenåringsofre var like skyldige som den overgripende faren. En tredje studie viste at litt over halvparten av helsepersonell tilla offeret noe skyld. På 90 tallet fant undersøkelser at 12 % - 45 % av profesjonelle aktører tilla offeret noe av skylden.¹⁹⁵

I Norge påstås det at en overdreven tro på et stort omfang av seksuelle overgrep har ført til domfellelser av uskyldige.¹⁹⁶ I Bjugn-saken endte en kommentar fra et barn, som antydte blotting fra en ansatt i barnehagen, med mistanke om grove seksuelle overgrep mot over 60 barn. 30 voksne var mistenkt som delaktige i overgrepene, men ingen ble dømt.¹⁹⁷ I kjølvannet av denne saken, ble en rekke straffesaker om incest gjenopptatt med frifinnelse som resultat. Ini-

---

¹⁹¹ BLD informasjonshefte Q-1144-B (2008) side 24.

¹⁹² Breivik (2012) side 110-111.

¹⁹³ Bolen (2001) side 11-25.

¹⁹⁴ Bolen (2001) side 14.

¹⁹⁵ Bolen (2001) side 29.

¹⁹⁶ Lange-Nielsen (2008) side 98.

¹⁹⁷ Kringstad (1997).

tativet kom fra tidligere lagdommer Trygve Lange-Nielsen. Om straffesakene på 80- og 90-tallet bruker han begreper som: ”misbruksbølgen”¹⁹⁸, ”den incestifiserte tiden”¹⁹⁹, ”korstogsstemningen”²⁰⁰ og ”sosial panikksituasjon”²⁰¹. Disse sakene er ifølge Lange-Nielsen ”trolig det mørkeste kapittel i vår rettspleie siden hekseprosessene på 1600 tallet”.²⁰² Denne misbruksbølgen har vært omtalt også i andre land, blant annet i USA, hvor professor Richard A. Gardener, forfatteren bak foreldrefremmedgjøringsyndromet, ytret bekymring for det han kaller ”USAs tredje historiske bølge av hysteri.”²⁰³

I litteraturen kan man både lese om myten om at barn aldri lyver om seksuelle overgrep, og myten om falske anklager.²⁰⁴ Det jeg har skrevet over om barnets troverdighet og kommunikasjon med barnet, blir like viktig for å hindre såkalte myter i begge retninger.

Gjenopptakelsessakene til Lange-Nielsen viser at barn kan lyve om seksuelle overgrep. En viktig bemerkning er imidlertid at i mange av gjenopptakelsessakene ble tiltalte frikjent fordi uriktige legeerklæringer var en vesentlig del av grunnlaget for domfellelse.²⁰⁵ Frifinnelsene utelukker ikke at overgrep fant sted.

Lange-Nielsen er imidlertid overbevist om at alle de anklagede i gjenopptakingssakene er reelt uskyldige.²⁰⁶ Videre antar han at det må være ikke mindre enn ”100 uskyldig incestdømte i tillegg til dem som har fått sine saker gjenopptatt.”²⁰⁷ Han påstår at ”det totalt er flere falske ’incestofre’ enn reelle incestofre, og at dette for en stor del skyldes hjelpeapparatets sterke og lite balanserte engasjement.”²⁰⁸ Lange-Nielsen ble tildelt Juristforbundets rettssikkerhetspris.²⁰⁹ Hans arbeid har fått oppmerksomhet i en rekke medieoppslag og artikler, og hans arbeid brukes som støtte for påstander som at ”det ikke sjelden fremsettes falske beskyldninger fra mor mot far når sakene tilspisser seg.”²¹⁰ Disse slutningene er det vanskelig å følge.

---

¹⁹⁸ Lange-Nielsen (2008) side 95.

¹⁹⁹ Lange-Nielsen (2008) side 128.

²⁰⁰ Lange-Nielsen (2008) side 133.

²⁰¹ Lange-Nielsen (2008) side 129.

²⁰² Lange-Nielsen (2008) side 147.

²⁰³ Lange-Nielsen (2008) side 100.

²⁰⁴ Lange-Nielsen (2008) side 96.

²⁰⁵ Lange-Nielsen (2005) side 226.

²⁰⁶ Lange-Nielsen (2008) side 96.

²⁰⁷ Lange-Nielsen (2005) side 131.

²⁰⁸ Lange-Nielsen (2008) side 138.

²⁰⁹ Juristforbundet (2015).

²¹⁰ VG (2015).

En kartlegging foretatt av NRK brennpunkt viste at de fleste av de fornærmede barna i gjenåpningssakene den dag i dag holder fast ved at ble seksuelt misbrukt. I flere av sakene ble ikke de fornærmede barna avhørt, og de fleste av sakene foregikk uten hovedforhandling.²¹¹ Margrethe Wiede Aasland forteller om en kvinne hun har hatt samtaler med, og som etter overgrep fra faren i alderen fire til ni år, har slitt med både rusproblemer og spiseforstyrrelser. Lange-Nielsen fikk farens sak gjenopptatt med frikjennelse. ”Pappa fikk millioner for å ha begått overgrep mot meg,” var kvinnens kommentar til Aasland.²¹²

Aasland uttrykker bekymring for at gjenopptakelsessakene og tildelingen av rettssikkerhetsprisen bidrar til at hjelpeapparatet får et feilaktig bilde av at mange anklager er falske og at mange er uskyldig dømt. Resultatet av slike holdninger mener hun kan føre til at overgrepsutsatte barn ikke får den hjelpen de trenger.²¹³

Undersøkelser om falske anklager i foreldretvister, viser at kun en liten prosentandel lyver om overgrep.²¹⁴ Allikevel kommer altså retten sjelden til at det foreligger risiko for seksuelle overgrep. Dersom de som skal foreta risikovurderingen har tilsvarende overbevisninger som Lange-Nielsen uttrykker, vil det kunne være en fare for at uskyldspresumsjonen påvirker troverdighetsvurderingene. Myter, i den ene eller andre retning, må ikke få innpass når barns sikkerhet skal vurderes.

6 Gjennomgang av lagmannsrettsdommer

6.1 Formål og metode

6.1.1 Formål

For å få et innblikk i hvordan barnets rett til beskyttelse ivaretas i praksis, har jeg gjennomgått et utvalg lagmannsrettsavgjørelser. Hvordan foretar retten risikovurderingen, hva vektlegges i rettens vurderinger og hva blir resultatet?

---

²¹¹ NRK (2009).

²¹² Aasland (2007) side 65.

²¹³ Aasland (2007) side 65.

²¹⁴ Schumann (1999) side 45, McDonald (1998) side 15, Trocmé (2005) side 1340.

6.1.2 Fremgangsmåte og begrensninger

Avgjørelser fra lagmannsretten ble valgt fordi de er lett tilgjengelig i lovdata. Lagmannsrettsavgjørelser kan si mye om rettens vurderinger, og har rettskildemessig større vekt enn tingrettenes avgjørelser. Selv om høyesterettsavgjørelser har størst rettskildemessig verdi, sier de lite om praksis på dette området, først og fremst på grunn av det lave antall foreldretvister som blir behandlet av Høyesterett. Til dette kommer at Høyesteretts primære oppgave er å bidra til rettsavklaring, rettsenhet og rettsutvikling, og ikke foreta konkret bevisbedømmelse basert på umiddelbar bevisførsel.²¹⁵

Jeg har valgt å ta med midlertidige avgjørelser etter barneloven § 60. Selv om det er noen prosessuelle forskjeller på midlertidige avgjørelser og dommer om samvær, er vurderingsgrunnlaget det samme, nemlig barnets beste etter barneloven § 48.²¹⁶ De midlertidige avgjørelsene kan være et viktig middel for å beskytte barnet mot seksuelle overgrep, da de gir mulighet for å hindre samvær i tidsrommet før hovedforhandling og dom.

Utvalget av lagmannsrettsavgjørelser er lite, og ikke representativt til å trekke noen konklusjon om hvorvidt norske domstoler ivaretar barnets rett til beskyttelse. I praksis avgjøres de fleste foreldretvistene før hovedforhandling, enten ved avtale eller gjennom mekling og rettsforlik.²¹⁷ Av de som går til domstolene, ender ikke alle i lagmannsretten. Analysen av lagmannsrettsavgjørelser illustrerer likevel mange av problemstillingene nevnt i den teoretiske delen av oppgaven, og gir dermed grunnlag for å spørre om barnets rett til beskyttelse ivaretas i tilstrekkelig grad.

Analysegrunnlaget er de opplysninger som fremkommer i avgjørelsen. Det må tas forbehold om at dette kun er et lite utvalg av det materiale retten har hatt tilgjengelig. Det kan ikke utelukkes at opplysninger som ikke fremkommer i avgjørelsen kan ha hatt betydning for resultatet. Avgjørelsene inneholder kun utvalgte sitater fra sakkyndiges rapporter og vitneutsagn, og gir dermed et snevert analysegrunnlag. I tillegg må det tas forbehold om at avgjørelsene kun gir en versjon av virkeligheten, som er tilpasset den juridiske konteksten.²¹⁸

Jeg ønsket å se på nyere avgjørelser, særlig fordi fokus på vold og seksuelle overgrep er blitt større fra lovgiverhold. Året 2014 ble derfor et naturlig utgangspunkt, ettersom det er det siste hele året som har vært. Da fikk jeg også med alle relevante lovendringer og forarbeider.

---

²¹⁵ Harris (2015) note 1545.

²¹⁶ Barneloven § 60 (4) og Sandberg (2015) note 186.

²¹⁷ BLD evalueringsrapport 2008, side 17 og Thorkildsen (2015) side 191.

²¹⁸ Skjorten (2005) side 27 og 28.

6.1.3 Søket i lovdata

Jeg gjorde flere søk i lovdata for å få et mest mulig riktig utvalg av avgjørelser. Jeg presenterer her det søket som gav flest resultater, og som også inkluderte alle resultatene fra de andre søkene.

Søket i Lovdata var på sivile avgjørelser fra lagmannsretten fra 2014, som angår barneloven. I emnesøket søkte jeg på samvær og seksuelle overgrep, incest, grenseoverskridelser eller seksuelle krenkelser. (Emne 1: samvær og Emne 2: "seksuel* overgrep", incest, grenseoverskrid*, "seksuel* krenkel*")²¹⁹ Søket ga totalt 22 treff.

Et tilsvarende søk i Lovdata, men uten emnesøket seksuelle overgrep, incest, grenseoverskridelser eller seksuelle krenkelser, ga et treff på 190 saker. Jeg kan derfor ikke utelukke at det kan være flere relevante saker fra 2014, som emnesøket mitt ikke har fått med.

6.1.4 Utvalget

Av de 22 sakene var åtte saker ikke relevante for oppgaven, fordi de ikke gjaldt samvær og/eller ikke inkluderte anklager om seksuelle overgrep. En sak var ikke relevant fordi anklagene om seksuelle overgrep ble trukket tilbake før saken kom opp for lagmannsretten.

Utvalget består av åtte dommer og fire midlertidige avgjørelser om samvær, samt en avgjørelse om endring av rettsforlik. I flere av sakene ble også spørsmålet om fast bosted behandlet. Risikovurderingen er relevant for begge spørsmål, men for å holde meg innenfor oppgavens rammer, fokuseres det først og fremst på de problemstillingene som knytter seg til samværs-spørsmålet. Noen av disse kan selvfølgelig også være relevante i forbindelse med fastsettelse av fast bosted.

Etter å ha gjennomgått de resterende 13 avgjørelsene fant jeg at fem av disse egnet seg for en analyse av risikovurderingen. Alle fem sakene gjaldt samvær mellom far og barn, og i alle sakene gjaldt mistanken seksuelle overgrep begått av far mot barna. Risiko for overgrep ble ikke sannsynliggjort i noen av sakene. Faren fikk samvær i alle sakene. I en sak ble samværet bestemt med tilsyn, og i to saker med tilsyn i en overgangsperiode. I en sak fikk faren samvær uten overnatting.

---

²¹⁹ Jeg fikk ikke flere treff ved å bruke lovdatas funksjon "utvid søket med synonymer".

Åtte saker var vanskelige å analysere inngående, enten fordi retten ikke foretok noen risikovurdering, eller fordi risikovurderingen ikke kommer frem i domspremissene.²²⁰ I to av sakene kom lagmannsretten til at det forelå en risiko for overgrep. Fedrene fikk samvær med tilsyn. I de avgjørelsene der lagmannsretten kom til at det ikke forelå risiko for seksuelle overgrep, fikk faren samvær i to av sakene. I en sak ble faren nektet samvær. I tre avgjørelser fikk barnet fast bosted hos far, og samværsspørsmålet gjaldt derfor mellom mor og barn. De viser allikevel noen relevante problemstillinger.

Først vil jeg gjennomgå de fem avgjørelsene der lagmannsrettens risikovurdering fremkommer. Jeg vil redegjøre for de momenter som er tatt med i risikovurderingen, og deretter drøfte noen problematiske sider ved avgjørelsene. I diskusjonskapittelet vil jeg prøve å systematisere de gjennomgående problemstillingene.

De resterende åtte sakene blir ikke gjennomgått på samme måte, siden de ikke egner seg for analyse av risikovurderingen. Jeg vil imidlertid presentere interessante sider ved disse sakene, under de forskjellige temaene jeg tar opp i diskusjonsdelen.

6.2 Gjennomgang av fem avgjørelser

6.2.1 Eidsivating lagmannsretts dom av 16.12.14 (LE-2014-90363)

6.2.1.1 Kort om faktum

Avgjørelsen gjaldt samvær mellom far og en datter på 13 år. Lagmannsretten kom til at faren skulle ha samvær, med en opptrappingsplan under tilsyn.

Datteren fortalte broren og moren om seksuelle overgrep begått av far. Moren nektet faren samvær og anmeldte ham. Han ble siktet og etterforsket, men saken ble henlagt. Han ble tilkjent erstatning for uberettiget straffeforfølgning.

Lagmannsretten fant det ”lite sannsynlig” at datteren hadde vært utsatt for overgrep, og at det ikke var fare for re-traumatisering.

---

²²⁰ LB-2013-142636, LF-2014-69058, LB-2013-153714, LB-2014-159862, LB-2014-91038, LA-2014-50500, LA-2014-39553, LA-2013-141292.

6.2.1.2 Risikovurderingen

Lagmannsretten viste til vitneforklaringene for retten. Den sakkyndige fra barnevernet hadde tre samtaler med datteren, og ut fra det som er gjengitt i avgjørelsen, hadde ikke den sakkyndige særlig tro på det jenta fortalte: ”Han utelukket ikke at hennes historie kunne ha kommet i stand på en annen måte, og at den handlet mer om foreldrekonflikten.”

Begrunnelsen var at han ikke kunne se noen tegn på at datteren hadde vært utsatt for overgrep, at det var vanskelig å få hennes historie til å henge sammen og at han ikke kunne se noen tegn på at jenta var traumatisert. Den sakkyndige hadde forventet et annet bilde av barnets reaksjoner ved at traumereaksjoner skulle kommet tydelig fram.

Datteren påstod at hun ble voldtatt ved to anledninger. Den første voldtekten foregikk mens hun, en venninne og faren sov på et hotellrom. Venninnen vitnet mot datterens forklaring og påstod at voldtekten ikke fant sted. Datteren påstod at faren hadde sett en pornofilm før voldtekten, men han viste til at det ikke er tilgang til porno på det aktuelle hotellet. Den andre voldtekten skjedde, ifølge datteren, hjemme hos farmoren. Lagmannsretten går ikke nærmere inn på denne voldtekten.

I tillegg trakk lagmannsretten frem et vitneutsagn fra farens søster og en Facebook-melding fra datteren til faren.

Tanten vitnet om at datteren hadde sagt at hun ønsket å bo med faren, og at dersom det ikke gikk, måtte tante love at hun ikke kom i samme situasjon som broren, som ikke hadde sett sin far siden han var liten gutt. I Facebook-meldingen hadde datteren skrevet at hun er glad i faren.

Datteren nektet for utsagnet til tante og Facebook-meldingen. Datteren, hennes bror og moren antydte at faren kunne ha skrevet Facebook-meldingen selv, ettersom han hadde passord til datterens Facebook-konto. Faren benektet dette.

6.2.1.3 Vurdering

Denne avgjørelsen illustrerer den situasjonen som har vært omtalt tidligere i oppgaven, hvor retten står overfor to motstridende forklaringer, fra datteren og faren. Lagmannsretten velger å tro på faren.

Jeg vil peke på noen problematiske sider ved denne avgjørelsen. Det første er knyttet til datterens vitnemål.

Det er her snakk om en jente som er fylt 13 år, og som kommer med klare og gjentatte påstander om overgrep. Hun fastholder sine anklager mot faren overfor sakkyndig og i to rettsinstanser. Når forskning viser at barn sjelden lyver, bør det være spesielle omstendigheter som gjør at retten her ikke velger å tro på datteren.

Det fremkommer ikke at den sakkyndige har brukt noen spesielle metoder for å kontrollere datterens pålitelighet. Begrunnelsen, at han ”forventet et annet bilde” dersom hun snakket sant, samsvarer ikke med det komplekse og varierende reaksjonsmønster som beskrives i informasjonsheftet fra BLD.

Når den sakkyndige uttaler at han ”ikke kan utelukke” at datteren lyver, leser jeg det slik at han er i tvil om hvorvidt hun snakker sant. Det utelukker ikke at hun snakker sant. Hans vurdering blir av retten imidlertid brukt som støtte for at hun lyver.

Videre vies det fire avsnitt i avgjørelsen om venninnens vitneutsagn, farens søsters vitneutsagn og den påståtte Facebook-meldingen, noe som tyder på at disse har hatt betydning for troverdighetsvurderingen. Venninnen, som påstår at overgrep ikke har funnet sted, sov ifølge datteren når overgrepet skjedde. Det påstås også overgrep hos farmoren, hvor venninnen ikke har vært til stede. Når det gjelder vitneutsagnene om at jenta ønsket å bo hos faren og var glad i ham, bør det ikke tillegges for stor vekt når hennes troverdighet vurderes. Som jeg skrev i kapittelet om barns pålitelighet, kan barn som opplever overgrep fremstå som lojale overfor overgriper, samt komme med motstridende historier.

For det andre vil jeg fremheve det bilde retten tegner av partene. I avgjørelsen tegnes et positivt bilde av far. Han er blitt vurdert som en bedre omsorgsbasis enn mor. Det blir fremhevet at både han og hans nettverk har positive ressurser å tilby jenta.

Bildet som tegnes av mor er negativt. Lagmannsretten legger til grunn at datteren ikke har fått noen adekvat behandling eller oppfølging i den situasjonen hun befinner seg i og finner det bekymringsfullt at hun ”ikke har bidratt til at D får hjelp, samt at hun ikke har tatt inn over seg sitt eget ansvar for konflikten med far, og sørget for at D skal få et mer nyansert bilde av sin far.”

Foruten at moren har ønsket samtaler på barnehuset i Elverum istedenfor på Hamar, på grunn av lang reisevei, fremkommer det ikke hvorfor lagmannsretten mener hun ikke har bidratt til å hjelpe datteren.

Moren tildeles ansvar for konflikten med faren og blir kritisert for ikke å nyansere datterens bilde av faren. Samværsnektelsen blir brukt mot henne, og hun gis hovedansvaret for at D skal få et bedre forhold til sin far, og for å støtte og motivere henne til samvær. Retten viser ingen forståelse for at mor har handlet ut fra det hun mener er datterens beste, og det faktum at datteren påstår å ha blitt voldtatt av faren. Selv om det ikke uttales direkte, indikeres det at anklagene om seksuelle overgrep anses å være påført fra moren.

Til sist vil jeg rette kritikk mot det resultat lagmannsretten kommer til. Fordi datteren er over 12 år skal hennes mening tillegges stor vekt. Det er derfor oppsiktsvekkende at lagmannsretten, tross datterens sterke motvilje mot samvær, bestemmer at hun skal tvinges til det.

Om datterens motvilje uttalte lagmannsretten: ”Selv om dette åpenbart er en utfordring i saken, har lagmannsretten likevel kommet til at det er riktig og viktig for D at det så raskt som mulig etableres samvær mellom henne og faren.”

Et moment som for retten talte for samvær var at datteren fikk nedbygd sitt sinne og sin irrasjonelle frykt for far. Det vises til tingrettens avgjørelse, der dommeren uttaler at datterens frykt ”bare kan bli borte ved a D må møte far og gjøre seg sine egne erfaringer om hvem far er”.

En måte å forstå resultatet på, er dermed at datteren anses å være et offer for morens kamp mot faren, og at et tvunget samvær vil gjenopprette den urett som er begått mot henne, ved at hennes ”overdrevne frykt” nedtones. En annen måte å forstå resultatet på, er at det legges til grunn en presumsjon om at samvær er til barnets beste, når det ikke foreligger risiko for seksuelle overgrep.

Tingretten og lagmannsrettens vurderinger fremstår subjektive, og uten støtte fra forskning eller psykologfaglige vurderinger. Et spørsmål som burde stilles er hvilken nytte et samvær gjør for et barn som både er redd for faren og som sterkt motsetter seg det. Vil tvunget samvær lede til mindre sinne mot faren?

Etter min mening kan mye tyde på at det her er farens rettigheter som får gjennomslag, på bekostning av barnets beste. Man kan spørre om frykten for å sanksjonere en uskyldig far har fått gjennomslag.

6.2.2 Borgarting lagmannsretts dom av 14.04.14 (LB-2013-165575)

6.2.2.1 Kort om faktum

Avgjørelsen gjaldt foreldreansvar, fast bosted og samvær for to barn på seks og ni år. Lagmannsretten kom til at de skulle ha felles foreldreansvar, at barna skulle bo fast hos moren og at faren skulle ha samvær uten tilsyn.

I avgjørelsen fremkommer det at barnet har hatt uttalelser som antyder seksuelle overgrep og at det foreligger en tegning av en "rompepirker". Moren hadde anmeldt faren for seksuelle overgrep, men saken ble henlagt som "intet straffbart forhold".

Lagmannsretten kom til at det ikke forelå risiko for overgrep og mente påstandene fremstod som grunnløse.

6.2.2.2 Risikovurderingen

Begrunnelse for at det ikke forelå risiko for overgrep, var at morens utsagn var upresise og vage, samt at det ikke forelå andre opplysninger som støttet utsagnene. Lagmannsretten viste til at barnevernet, flere sakkyndige og flere rettsinstanser ikke fant noe grunnlag for påstandene om seksuelle overgrep.

Lagmannsretten viste til protokollen fra avhøret, der tingrettsdommeren konkluderte med at datteren "ikke umiddelbart" fremsto som et barn som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep:

"Dommeren hadde inntrykk av at den kan ha vært utslag for en fireårings fantasi og forklaringene kunne tyde på at hun hadde fått høre en del om saken før hun ble avhørt."

Politiadvokaten hadde også uttalt for retten at han og de andre som var tilstede under dommeravhøret "fikk inntrykk av at det C fortalte ikke var selvopplevd. Han mente også at det virket som hun var blitt fortalt det hun skulle fortelle."

Avgjørelsen viste til et utdrag fra en kjennelse der dommeren fant støtte for uttalelsene om at datteren kunne være påvirket av moren, fordi datteren hadde sagt at hun hadde hørt fra moren at faren slo henne da hun var liten, og at moren ba henne begynne å huske ting. I utdraget fra denne kjennelsen ble det også uttalt at datterens vegring mot samvær ikke var bastant, og dermed ikke støttet opp om en mistanke om seksuelle overgrep.

Av det som ble gjengitt av de sakkyndiges rapporter handlet lite om risikoen for seksuelle overgrep. En sakkyndig uttalte at barna var trygge under samvær med far. En annen at barna ikke hadde aktive symptomer på mistrivsel og traumatisering.

En sakkyndig, som også hadde gitt muntlige redegjørelse for lagmannsretten, ble viet mye spalteplass. Han konkluderte med at faren ikke var farlig for barna, og antydte at moren hadde instruert datteren.

I sin første rapport for tingretten viste den sakkyndige til et brev sendt fra morens særkullsbarn. I brevet stod det ingenting om falske anklager om seksuelle overgrep, men at moren hadde giftet seg for å ta knekken på faren i rettsaken og at hun og den nye kjæresten skulle prøve adopsjon hvis faren tapte rettsaken. Den sakkyndige trakk frem at den yngste datteren tidligere hadde uttalt at ”mamma sier jeg har vondt her nede”.

I sin andre rapport for lagmannsretten viste den sakkyndige til politiadvokatens vurderinger, samt en pedagogisk rapport fra datterens kontaktlærer og en samtale han hadde hatt med en saksbehandler fra barnevernet. Representanten fra barnevernet fortalte om ”et hat i øynene” til datteren, at hun pratet på en voksen måte og at hun fremstod som en liten kopi av moren.

Han hadde også hatt samtaler alene med barnet, men det fremkom ikke om det var blitt sagt eller vurdert noe angående seksuelle overgrep, bortsett fra at datteren hadde uttalt at hun ikke hadde lyst til å treffe faren.

6.2.2.3 Vurdering

Avgjørelsen bygger på mange uttalelser og vurderinger, og som sagt i innledningen blir mine vurderinger begrenset av det materiale som fremkommer i avgjørelsen. Jeg vil allikevel peke på to påfallende trekk.

Det første er at det gjennomgående tegnes et negativt bilde av moren, og at hun regnes for å være skyld i både konflikten og anklagene om seksuelle overgrep.

Konflikt med barnevernet taler klart negativt for moren. Det vises til et opptrinn da barnevernet foretok en akutt plassering av barnet, hvor moren ikke roet barna, og bidro til å gjøre situasjonen dramatisk og vanskelig. Det konstateres at moren har et bekreftet reaksjonsmønster når hun føler seg presset.

Videre tillegges det negativ vekt at hun vedvarende har nektet faren samvær. Lagmannsretten uttaler at morens hindring av samvær har ”medført at ingen av barna har noe reelt grunnlag

for å mene noe annet enn at de vil bo hos henne.” Morens uttalelser om at hun ikke vil respektere samvær uten tilsyn, blir sett på som manglende respekt for rettsordenen.

Til slutt knyttes en mulig reaktiv tilknytningsforstyrrelse hos eldste datteren til omsorgssvikt fra moren. Omsorgssvikten begrunnes med morens reaksjoner når hun er presset og at hun har involvert datteren i konflikten.

Ifølge den sakkyndige vises morens tydelige mønster ved anklagene om seksuelle overgrep, mistanken om instruering av datteren før dommeravhør, anmeldelse, terminering av samvær, unnlatelse av å etterkomme beslutninger fra retten og ved å flytte til Danmark.

Avgjørelsen inneholder også flere indikasjoner på negative forhold ved far. Det vises til at faren har brutt med forutsetningene i en kjennelse om samvær, ved å oppsøke barna i barnehagen. Det bemerkes også at tingrettens dom inneholder flere negative beskrivelser av faren, blant annet at han har evne og vilje til å bruke andre mennesker for å ramme moren, og at det er sannsynlig at han ønsker å hevne seg på moren på grunn av beskyldningene om seksuelle overgrep. En sakkyndig har vurdert at faren har klare mangler når det gjelder forutsetninger for emosjonell omsorg. Denne sakkyndige tillegger både moren og faren skyld for det høye konfliktnivået. På farens side på grunn av hans ”langvarige diskvalifisering av mor”.

Det negative bildet av moren fører til at lagmannsretten, etter en totalvurdering, kommer til at tungtveiende grunner gjør det rimelig at hun dekker farens sakskostnader for begge instanser. De negative sider ved faren omtaler lagmannsretten som at han har ”handlet uklokt”. Dette mener imidlertid lagmannsretten at må sees ”på bakgrunn av at han har levd med alvorlige beskyldninger rettet mot seg, og som fortsatt opprettholdes av B [mor]. At han også nektes samvær med barna til tross for at han har en slik rett, må også ha bidratt”.

Det er tydelig at retten motvillig gir mor fast bosted og uttaler: ”Det er selvfølgelig et paradoks at denne situasjonen skyldes mors selvtekt som barna uforskyldt er trukket inn i.”

Lagmannsretten er altså meget forståelsesfull når det gjelder farens mangler, og tilsvarende lite forståelsesfull når det gjelder moren. Det reflekteres ikke over at hennes negative reaksjoner i pressede situasjoner for eksempel har vist seg i forbindelse med en akuttplassering av barna hennes, eller den belastning det må være hvis man er overbevist om at barna er utsatt for seksuelle overgrep. Uttalelsene om manipulerende trekk ved faren virker å forsvinne bak påstandene om morens klanderverdige oppførsel.

Det andre påfallende med dommen er at de fleste vurderingene som konkluderer med at moren har instruert datteren og at datteren lyver, bygger på enkeltpersoners ”inntrykk av” og at

de mener ”det virker som”. Utdragene fra den sakkyndiges rapporter for tingretten og lagmannsretten viser for det meste til samtaler med eller rapporter fra andre aktører i saken. Det fremkommer ikke at han, eller noen andre, har gjort noen selvstendig vurdering av barnets pålitelighet når det gjelder påstandene om seksuelle overgrep.

6.2.3 Gulating lagmannsretts dom av 25.02.14 (LG-2013-119586)

6.2.3.1 *Kort om faktum*

Avgjørelsen gjaldt fast bosted og samvær for to barn på åtte og ni år. Lagmannsretten kom til at de skulle ha fast bosted hos mor og begrenset samvær med far, i en overgangsperiode med tilsyn.

Den ene datteren hadde særlig behov, og BUP hadde kommet frem til at hennes symptomer, som blant annet var at hun hadde spist avføring samt brekning, gulping og spyting, kunne forklares med at hun hadde vært utsatt for grensekrenkende handlinger.

Lagmannsretten la til grunn at det var usikkert hva som var årsaken til symptomene, men at det ikke kunne utelukkes at hun hadde vært utsatt for handlinger av grensekrenkende karakter. Flertallet la til grunn at faren for nye overgrep var liten nå.

Mindretallet ønsket samvær av 16 timer i året med tilsynsperson oppnevnt av det offentlige. Dette ble hovedsakelig begrunnet med fars manglende omsorgs- og samværskompetanse, og datterens utfordringer og behov for skjerming.

6.2.3.2 *Risikovurderingen*

Det ble lagt til grunn at eventuelle overgrep måtte ha skjedd fra en nærstående mannsperson før 3 årsalderen. Risikovurderingen bygget på utredninger fra BUP, leketerapi med datteren, sakkyndigs rapport for tingretten og lagmannsretten, vurdering fra psykolog ved barnehuset og tingrettens dom.

Ved risikovurderingen viste lagmannsretten til usikkerheten knyttet til hvem overgriperen kunne være, og at jenta hadde hatt samvær med overnatting med far fra hun var 3 til hun var 6 år, og at det i denne perioden ikke var grunnlag for mistanke om seksuelle overgrep.

I forhold til mors engstelse for barna, uttalte lagmannsretten at hun måtte forholde seg til at barna kunne komme til å få en tettere kontakt med far etter hvert som de ble eldre, og at hen-

nes evner til å takle det måtte håndteres på annen måte enn gjennom langvarige begrensede samvær.

6.2.3.3 Vurdering

Dommen fremstår ryddig i forhold til risikovurderingen. Det kan allikevel stilles spørsmålstegn ved resultatet.

Det foreligger en sannsynlighet for at overgrep har skjedd og at de er begått av en nærstående person. Problemstillingen blir om det er stor nok sannsynlighet for at det er faren som har begått disse overgrepene. Flertallet kommer seg unna denne problematikken ved å konstatere at det i hvert fall ikke er risiko for nye overgrep.

At datteren selv, samt moren, ønsker samvær gjør det kanskje enkelt å se bort fra betraktninger om re-traumatisering og konsekvenser for barnet dersom faren har begått overgrep.

Avgjørelsen viser hvor sårbare barna blir når overgrepene skjer før hukommelse og språk er ferdigutviklet. Er det en fare for at retten her undervurderer de langtidskonsekvensene overgrep i veldig tidlig alder kan ha?

Selv om resultatet også her blir samvær, på sikt uten tilsyn, skiller avgjørelsen seg fra de to avgjørelsen over når det gjelder lagmannsrettens innstilling til mor.

I denne avgjørelsen er det hjelpeapparatet som kommer med påstander om seksuelle overgrep. Mor har vært samarbeidsvillig og tilbudt far samvær med tilsyn etter at hun stoppet samværene. Selv om hun ønsker tilsyn for å beskytte barna mot nye overgrep eller re-traumatisering, er hun forsiktig i anklagene mot faren. Samværet ble stoppet etter at faren ble tatt for fyllekjøring med et av barna i bilen, noe som det vises forståelse for.

Videre stilles det her spørsmål ved farens generelle omsorgskompetanse og det er faren som ikke har vært samarbeidsvillig i forhold til hjelpeapparatet. Han beskyldes for å ha hovedfokus på samværsomfanget, og ikke problematikken knyttet til datteren. Han stiller som vilkår for samarbeid med hjelpeapparatet, at de ikke jobber ut fra en teori om at datteren har vært utsatt for seksuelle overgrep. Lagmannsretten finner ”hans holdning til Cs vansker og det at han viser liten interesse for Cs problematikk, svært bekymringsfullt.”

I denne saken blir ikke faren unnskyldt på grunn av anklagene rettet mot ham, men blir kritisert av retten for sine beskyldninger mot mor: ”Han mener det hele er oppkonstruert der moti-

vet er å få han ut av Cs liv. Med dette utgangspunktet vil han ikke kunne bli en tilstrekkelig god og støttende omsorgsperson for C.”

Det kan se ut som om mindretallet er villig til å legge større vekt på disse sidene ved faren, enn det flertallet er.

6.2.4 Borgarting lagmannsretts dom av 08.10.14 (LB-2014-150594)

6.2.4.1 *Kort om faktum*

Avgjørelsen gjaldt midlertidig avgjørelse om samvær mellom far og to barn på ni og elleve år. Lagmannsretten kom til at faren skulle ha samvær med barna annenhver lørdag, uten overnatting.

Det forelå flere anmeldelser og bekymringsmeldinger fra begge parter mot den andre. I tillegg forelå anmeldelser og bekymringsmeldinger fra andre parter og fra barnevern og familievernkontor. Anmeldelsene mot far gjaldt vold mot mor, samt en anmeldelse fra morens søster om seksuelle overgrep mot barna. Både mor og far anmeldte søsteren for ærekrenkelser på grunn av anmeldelsen om seksuelle overgrep.

Lagmannsretten kom til at det, tross omfattende dokumentasjonsfremleggelse, ikke var sannsynliggjort at det forelå noen risiko ved samvær mellom barna og faren.

6.2.4.2 *Risikovurderingen*

Lagmannsretten ga uttrykk for at saken var vanskelig å avgjøre:

”I lys av det svært høye konfliktnivået mellom partene har slike redegjørelser forfattet og fremlagt av parten selv, begrenset bevisverdi. (...) Det er derfor vanskelig på grunnlag av de fremlagte dokumentene å avgjøre i hvilken grad det ligger realiteter bak partenes beskyldninger mot hverandre.”

Tingretten hadde foretatt en samtale med barna. Der kom det frem at sønnen ønsket samvær med faren, uten fremmede tilstede. Sønnen hadde sagt at ”faren aldri har slått barna eller ristet dem eller lignende.” Datteren ga uttrykk for at hun ikke likte noe særlig å være hos faren og at hun helst ville slippe overnatting. Dette ble bekreftet av SMS ‘er sendt fra datteren til moren under samvær, der hun skrev at hun ikke vil være hos faren. Begge barna ga uttrykk for at faren kunne bli sint og at de kunne bli redde når de var hos faren.

Ut fra disse opplysningene fastslo lagmannsretten ”at det er ingenting som tyder på at far har utøvd fysisk vold mot barna, eller at det er noen fare for det i fremtiden”.

Lagmannsretten la likevel inn en liten sikkerhetsventil frem til hovedsaken: ”I lys av den betydelige usikkerheten vedrørende faktum i saken, mener lagmannsretten at barna ikke bør presses til å gjennomføre overnattingssamvær med far”. Det ble dermed forutsatt at moren bidro til gjennomføring av samværene.

6.2.4.3 Vurdering

Det første jeg vil problematisere er de slutninger som trekkes ut fra samtalen med barna. Avgjørelsen synes å vektlegge at vold ikke positivt er blitt bekreftet i én samtale med barna. Barnas uttrykte redsel for faren problematiseres ikke. Det spørres ikke hvorfor barna er redde, hvorfor datteren ikke liker å være hos faren eller hvorfor hun ikke ønsker å overnatte. Muligheten for seksuelle overgrep, psykisk vold eller omsorgssvikt vurderes ikke. Det fremkommer ingen vurdering fra noen sakkyndige om samtalen med barna.

Seksuelle overgrep sier avgjørelsen ingenting om, bortsett fra at det foreligger en anmeldelse og bekymringsmelding fra morens søster. Det blir bare spekulasjoner, men det er fristende å spørre om den forsvinner inn i den høystakken av beskyldninger som lagmannsretten sier den bare kan tillegge begrenset bevisverdi.

For det andre finner jeg det vanskelig å forstå at dommeren først gir uttrykk for ”den betydelige usikkerheten rundt faktum”, for så å konstatere at det er sannsynliggjort at det ikke foreligger noen risiko for barna. Sånn jeg leser det, foreligger det mye tvil, men denne tvilen kommer ikke barna til gode.

Videre finner jeg utsagnet om at det på grunn av tvilen ikke skal være samvær med overnatting, vanskelig å forstå. For det første, hvis det er så mye tvil at dommeren ser seg nødt til å legge inn en sikkerhetsventil, så er det kanskje sannsynlighetsovervekt for at det foreligger risiko? For det andre kan jeg ikke se at samvær uten overnatting er en sikkerhetsventil, med mindre dommeren har grunnlag for å mene at overgrep kun finner sted om natten?

6.2.5 Borgarting lagmannsretts dom av 17.07.14 (LB-2014-101922)

6.2.5.1 Kort om faktum

Avgjørelsen gjaldt midlertidig fastsettelse av fast bosted og samvær for to barn på tre og fire år. Lagmannsretten kom til at barna skulle ha fast bosted hos mor og begrenset samvær med far, uten overnatting og med tilsyn.

Bruddet mellom foreldrene var et resultat av at mor anmeldte far for seksuelle overgrep. Datteren hadde uttalt at hun hadde luktet på tissen til faren, at hun hadde klemte på den og at hun trodde det var melk. Saken ble av politiet henlagt ”som intet straffbart forhold anses bevist”.

Lagmannsretten kom til at det var liten fare for seksuelle overgrep i tiden frem til hovedforhandling. Tilsyn ble fremhevet som en sikkerhetsventil mot uønsket adferd mot døtrene.

6.2.5.2 Risikovurderingen

Utgangspunktet for risikovurderingen var tingrettens kjennelse, som bygget på partenes forklaringer og dommeravhør av barnet, og en foreløpig vurdering fra den oppnevnte sakkyndige for hovedsaken.

Tingretten hadde lagt betydelig vekt på dommeravhør av barnet, hvor det kom frem at faren hadde badet naken med døtrene og hvor det ut fra barnets opplysninger var grunn til å spørre om han hadde fått utløsning i vannet.

Lagmannsretten viste til den sakkyndiges foreløpige rapport, hvor hun hadde påpekt at uttalelsene under dommeravhøret var vanskelig å tolke. Ettersom den sakkyndige ikke selv var tilstede under dommeravhøret, bygget hun sine vurderinger på det hun ”registrerer at de tilstedeværende oppfattet” og utskriften av avhøret.

Hun skrev i den foreløpige rapporten at uttalelsene mulig handlet om grenseoverskridelser fra farens side, men at det også var mulig at datteren hadde fått høre slike beskrivelser gjennom utspørring fra moren. Hun stilte spørsmål ved om faren hadde vurdert situasjonen tilstrekkelig godt nok og om han hadde hatt mangelfulle grenser i forhold til kropp og seksualitet.

I sin oppsummering viste den sakkyndige til uttalelser fra barnehagen, som mente barna hadde hatt en ”upåfallende fungering” og at ”det er ikke gjort observasjoner eller funn som tyder på at barna har vært utsatt for noe.” Hun konkluderte med at dersom det ble lagt til grunn at far ikke hadde begått overgrep mot barna, ville de sannsynligvis ha behov for å etablere regelmessig kontakt med ham. Det er uklart om hun baserte en slik konklusjon på noe annet enn barnehagens uttalelser og de vanskeligheter hun mente tolking av barnets uttalelser ga. På grunn av barnets uttalelser ville hun imidlertid anbefale tilsyn som en ekstra sikkerhet.

Lagmannsretten uttalte om dommeravhøret:

”Dommeravhøret av C viser at det foreligger en reell mulighet for at barna - under nakenbading sammen med sin far i boblebadet - har vært i kontakt med fars penis en eller flere ganger og på ulike måter, og det kan ikke uten videre sees bort i fra at han i nærvær av begge barna har fått utløsning. Opplysninger om lukt fra penis og berøring av penis er omtalt flere ganger, og disse opplysninger gir uansett klare indikasjoner på høyst upassende adferd fra fars side.”

Lagmannsretten sa videre at fars uttalelser og mulighet for påvirkning av barna ga grunnlag for tvil, ”men heller ikke mer”. Uttalelsene fra datteren om melk i vannet og at det var skikkelig ekkelt, mente lagmannsretten mest sannsynlig ikke var uttrykk for såpeskum.

Om risikoen for nye overgrep uttalte lagmannsretten:

”... at det i dag er svært liten fare for at far i tiden frem til tingrettens dom vil ha noe ønske om å utnytte samværet med døtrene til noen form for seksuelt orientert kontakt. Far vil i tiden fremover ha en sterk interesse i å bevare og utvikle et normalt godt forhold til døtrene, og det er ikke opplyst noe ved hans personlige legning som indikerer at han nå ikke vil klare å ivareta grensene for akseptabel fysisk kontakt med barna. Far har for øvrig i anken opplyst at han helt har sluttet å bade med døtrene etter at anklagene om seksuelle overgrep ble rettet mot ham.”

6.2.5.3 *Vurdering*

Det er flere forhold ved avgjørelsen som gir grunn til å spørre om barnets rett til beskyttelse ivaretas i tilstrekkelig grad.

Først må det knyttes noen bemerkninger til den sakkyndiges vurdering, som lagmannsretten mener har betydelig vekt. Den sakkyndige var ikke ferdig med sin rapport for hovedsaken og den omtalte rapporten som lagmannsretten her tillegger betydelig vekt har tittelen: ”Generelle råd basert på anbefalinger og praksis i saker med lignende problemstillinger.” I tillegg har hun ikke selv snakket med barnet eller vært til stede under dommeravhøret.

Ut fra de utdragene som det refereres til i avgjørelsen, kan det virke som om den sakkyndige vektlegger observasjonene fra barnehagen og lar tvilen komme faren til gode. Hvorfor får hennes uttalelser så stor vekt, når dommeravhøret av barnet ifølge lagmannsretten ”gir grunnlag for tvil, men heller ikke mer”?

Dersom risikovurderingen i slike saker skal baseres på alminnelig sannsynlighetsovervekt, eller til og med en lavere sannsynlighet, blir det uforståelig hvordan retten kommer til at det er ”svært liten fare” for fremtidige overgrep.

Retten sier det ikke er opplyst noe ved farens personlige legning som indikerer at han ikke vil klare å ivareta grensene for akseptabel fysisk kontakt med døtrene. Det er usikkert hva retten baserer en slik uttalelse på. For mange vil vel det å få utløsning i badekaret med barnet sitt, nettopp indikere en slik legning?

Videre fastslår retten at faren vil ha en sterk interesse i å bevare og utvikle et normalt forhold til døtrene. Hva som gjør at retten uten videre kan føle seg trygg på dette er også uklart. Hvorvidt det foreligger fare for re-traumatisering av barnet berøres ikke.

En mulighet kan være at lagmannsretten anser samvær med tilsyn som en tilstrekkelig sikkerhetsventil.

Et annet moment, som kan leses mellom linjene i avgjørelsen, er muligheten for at barnets uttalelser, som påpekt av den sakkyndige i sin rapport, kan stamme fra utspørring fra morens side.

Faren har anført at morens anmeldelse var grunnløs og at hun har personlighetsavvik. Lagmannsretten bemerker at begge parter har sterkt negative uttalelser om hverandre, hvorav morens beskyldninger om seksuelle overgrep er sentrale. Lagmannsretten finner det ikke nødvendig å gå nærmere inn på partenes uttalelser om hverandre, men senere i dommen uttales det: ”Selv om det mest sannsynlig ikke er grunnlag for mors holdning, vil dette være en realitet for døtrene. Lagmannsretten nevner at døtrene som utslag av dette kan bli utsatt for belastende utspørring og eventuelle andre kontrolltiltak fra mors side som bringer barna inn i foreldrekonflikten.”

Dette samsvarer dårlig med lagmannsrettens tidligere uttalelser om at det er ”en reell mulighet for”, ”klare indikasjoner” og ”grunnlag for tvil, men heller ikke mer” for at overgrep har funnet sted. Det harmonerer også dårlig med et utdrag som er tatt med fra den sakkyndiges rapport som sier: ”Barn vurderes ofte som sårbare for suggesjon, eksempelvis i form av sterkt ledende og manipulerende utspørring. Undersøkelser kan imidlertid tyde på at små barn (under seks år) i overraskende liten grad svarer uriktig i situasjoner hvor de blir utsatt for slik utspørring”.

Spørsmålet stilles ikke i dommen, men man kan lure på om det allikevel har hatt betydning: Er det en fare for at faren er et offer for falsk anklage?

Jeg vil også problematisere retten og den sakkyndiges språkbruk. Foruten morens anklager, brukes ikke ordet overgrep en eneste gang om handlingene barnet forteller om. Isteden brukes begreper som: ”mangelfulle grenser i forhold til kropp og seksualitet”, ”seksuelle grenseoverskridelser”, ”høyst upassende adferd”, ”seksuelt orientert kontakt” og ”akseptabel fysisk kontakt”. Språkbruken er etter min mening med på å bagatellisere handlingene, og tar oppmerksomheten vekk fra det som virkelig står på spill, nemlig seksuelle overgrep mot to små barn.

Et siste spørsmål er hvorfor lagmannsretten er ”trygg på at barna er godt tjent med at det etableres et normalt regelmessig samvær mellom far og barn”.

6.3 Drøftelse

6.3.1 Innledning

Jeg vil nå drøfte noen gjennomgående temaer som jeg mener er problematiske, og som i verste fall kan bidra til at barnets rett til beskyttelse mot seksuelle overgrep ikke ivaretas i tilstrekkelig grad. Grunnlaget for drøftelsen er de 13 avgjørelsene jeg har gjennomgått.

6.3.2 Negativt bilde av mor – positivt bilde av far

I flere av avgjørelsene tegnes et negativt bilde av mor.²²¹ Dette kommer til uttrykk ved at mor får ansvaret for foreldrekonflikten og at hun ikke er samarbeidsvillig. At retten mener mor kan ha instruert eller påvirket barnet til falske påstander om overgrep kommer mer eller mindre direkte til uttrykk i flere av avgjørelsene.

En alternativ forståelse kunne vært at mor har handlet i desperasjon og under sterkt press, for å beskytte barna sine mot seksuelle overgrep. En mor som er overbevist om at barnas far forgriper seg på dem, vil med god grunn hverken samarbeide om samvær eller bidra til å dempe konflikten med far. En slik forståelse er fraværende i disse avgjørelsene.

Dette er problematisk fordi det påvirker risikovurderingen og barnets troverdighet. Videre vil eventuell manipulasjon fra far ikke avdekkes. I LB-2013-16575 (kapittel 6.2.2) var manipulasjon et tema som forsvant bak de sterke anklagene mot mor.

---

²²¹ LE-2014-90363 ”, LB-2013-165575 , LB-2014-101922.

Foreldrekonflikten bidrar til å tilsløre eventuelle overgrep mot barnet, fordi rettens oppmerksomhet rettes mot positive sider ved far og negative sider ved mor. Spørsmål om barnets pålitelighet forsvinner oppi det hele.

6.3.3 Foreldrefiendtlighetssyndromet – mor instruerer barna

Gjennomgangen av lagmannsrettsavgjørelsene viser at foreldrefiendtlighetssyndromet anerkjennes blant dommere, sakkyndige og i barnevernet, selv om selve begrepet ikke brukes i avgjørelsene.²²² Som nevnt i kapittel 5.3.4, advares det mot foreldrefremmedgjøringssyndromet.

At mor instruerer barnet til falske anklager er en alvorlig påstand. Jeg mener en slik påstand må gis en grundig vurdering og bør underbygges av faglige vurderinger av høy kvalitet. Det gjør de ikke i disse dommene. Dermed undergraves barnets pålitelighet, uten at det har grunnlag i kvalitetssikrede metoder.

I to saker førte påstander om instruering av barnet til at barnet fikk fast bosted hos far. I LA-2014-39553 (ikke gjennomgått i kapittel 6.2) hadde barnevernet fratatt moren omsorgen fordi ”barnevernet ikke festet lit til mors oppfatning om at barna ble utsatt for seksuelle overgrep hos far. Etter barnevernets vurdering fortalte mor barna at de ble utsatt for slike overgrep fra far, og at hun overførte sin redsel på barna.”

Barna hadde i den sivile saken fått fast bosted hos moren, men ble nå flyttet til faren av barnevernet. Da mor endret sitt standpunkt om overgrep, ble også omsorgsovertakelsen opphevet. Da var det imidlertid for sent, og barna fikk av lagmannsretten fast bosted hos far. Lagmannsretten uttalte: ”En eventuell tidligere urett begått mot mor/barn i vedtak etter barnevernloven, kan uansett ikke kompenseres med en avgjørelse etter barneloven som er i strid med barnas interesser i dag.”

Avgjørelsen viser hvor alvorlige konsekvenser foreldrefremmedgjøringssyndromet kan få.

I LA-2013-141292 (ikke gjennomgått i kapittel 6.2) fikk også barna fast bosted hos far, selv om det var på det rene at han tidligere hadde begått seksuelle overgrep mot den ene datteren. Barnevernet kritiserte mor for å være ”fastlåst i bekymring for overgrep og egen utrygghet i fht fars omsorgsevne”. Moren klarte ikke å samarbeide med familieklinikken de bodde på, og de vurderte det slik at ”belastningene for barna under samvær med moren var mer alvorlige og

---

²²² LE-2014-90363”, LB-2013-16575, LA-2014-39553, LA-2013-141292.

skadelige for barna enn overgrepene faren hadde begått overfor datteren.” Avgjørelsen viser hvordan en mors bekymring for overgrep kan brukes mot henne.

En mulig konsekvens, er at frykten for å bli fratatt omsorgen for barna eller at barna skal få fast bosted hos far i den sivile saken, kan gjøre at mødre med en berettiget frykt for overgrep ikke tør å beskytte barna sine, for eksempel ved å nekte samvær.²²³

Heldigvis er det eksempler på at retten gjennomskuer fars anklager om at mor har instruert barnet, som i LG-2013-119586 (kapittel 6.2.3.) Som sagt var det i denne saken hjelpeapparatet som kom med anklager, og mor hadde vært samarbeidsvillig.

I tillegg kommer de avgjørelsene som nekter samvær på bakgrunn av mors motvilje. I LB-2013-153714 (ikke gjennomgått i kapittel 6.2) var faren dømt for seksuell omgang med barn under 16 år og to tilfeller av voldtekt, samt legemsfornærmelser og grovt ran. Faren ble nektet samvær, hovedsakelig med begrunnelse i morens motvilje mot samvær. Lagmannsretten uttalte at hennes motvilje var forståelig, selv om hun ikke anførte at han ville begå overgrep mot sine egne barn.

Dette er i tråd med forarbeidene²²⁴ og Rt. 2013 side 1329, som sier at forhold ved den barnet bor fast hos, kan være grunn til å nekte samvær. Et spørsmål blir om dette kan bli en måte å omgå de vanskelige bevissspørsmålene på, for å beskytte barnet? En innvending mot det, er at barnet dermed blir avhengig av morens troverdighet.

6.3.4 Troverdighetsvurdering og ikke pålitelighetsvurdering

I LE-2014-90363 (kapittel 6.2.1) og LB-2013-165575 (kapittel 6.2.2) ble ikke barna trodd. De vurderingene som fremkommer i domspremissene bærer preg av enkeltpersoners inntrykk av barnet og situasjonen, og underbygger Gamsts påstand om at retten i for stor grad bygger på subjektive troverdighetsvurderinger (se kapittel 5.5.2).

I kapittel 5.5.2 om barnets troverdighet, skrev jeg at trygghet er en viktig ramme for kommunikasjon med barn. I LB-2014-15094 (kapittel 6.2.4) gir begge barna uttrykk for redsel, men dette problematiseres ikke. Isteden legges det til grunn at fordi barna ikke forteller om overgrep, så har ikke overgrep skjedd.

---

²²³ Thorkildsen (2015) side 202.

²²⁴ Ot. Prp. 103 (2004-2005) side 54.

Barnets troverdighet undergraves av det negative bildet som dannes av mor. Det blir ikke stilt spørsmål ved fars troverdighet og det foretas ingen pålitelighetsvurdering av ham. Det snakkes i liten grad om manipulasjon.

I LB-2013-153714 (ikke gjennomgått i kapittel 6.2) er lagmannsretten oppmerksom på farens manipulasjon. Retten uttaler: ”Hvem av foreldrene som er mest å bebreide i en samværskonflikt, kan det ofte være vanskelig å ta stilling til. I vår sak svekkes imidlertid bevisverdien av farens forklaring av enkelte av hans personlighetstrekk”. Det uttales videre at han har opptrådt ”til dels forutrettet og kverulerende”, samt brukt mye tid på å snakke nedlatende om moren. Det er også oppløftende å se at den sakkyndige har funnet det ”påfallende at faren aldri har spurt om hvordan jenta har det”, et perspektiv som burde være relevant når saken gjelder samvær med barnet. Dette er også den eneste av de 13 sakene jeg har gjennomgått, hvor retten nekter faren samvær.

6.3.5 Risikovurderingen begrenses til risiko for nye overgrep

Gjennomgangen viser at risikovurderingen for lagmannsretten ofte dreier seg om risiko for nye overgrep. Dette illustreres i LB-2014-101922 (kapittel 6.2.5) hvor lagmannsretten uttaler: ”Selv om det er på det rene at det har skjedd overgrep, skal ikke dette sanksjoneres ved avgjørelsen av spørsmålet om bosted eller samvær *uten* at det er fare for nye overgrep”. Retten viser til Backers kommentarutgave til barneloven, men har utelatt den siste setningen i det tilsvarende sitatet i kommentarutgaven som lyder: ”... eller har virket inn på barnets forhold til vedkommende forelder.”²²⁵

Jeg mener det er problematisk å bruke ordet ”sanksjonering”, fordi samværsspørsmålet i saker med risiko for seksuelle overgrep handler om å beskytte barnet, ikke å sanksjonere forelderens. Et rettslig utgangspunkt der risikovurderingen kun dreier seg om muligheten for nye overgrep, overser muligheten for re-traumatisering, og andre konsekvenser et samvær kan ha for barnet.

I Sverige er det blitt pekt på som et problem med risikovurderingen i familiesaker, at fokus har en tendens til å være på voldsutøveren og risikoen for gjentakelse. På den måten blir risikovurderingen en vurdering av fare, mens trygghetsvurderingen med fokus på barnets opplevelse gis veldig lite plass.²²⁶

---

²²⁵ Backer (2008) side 472.

²²⁶ Eriksson (2010) side 152 og 153.

I LG-2013-119586 (kapittel 6.2.3) legges det vekt på at det ikke er grunnlag for mistanke om overgrep etter 3 årsalderen. På den annen side fremkommer det at barnet har store problemer, som av sakkyndige vurderes som resultat av overgrep før 3 årsalderen. Et spørsmål som ikke stilles er hva samvær med far, dersom han var overgriperen, kan gjøre med barnet, selv om det ikke begås nye overgrep.

I LB-2014-150594 (kapittel 6.2.4) mener lagmannsretten at moren bør føle seg tilstrekkelig trygg ettersom samvær blir gitt uten overnatting. Dette viser at fokus er på risikoen for nye overgrep. Som mor vil det neppe føles til barnets beste å sende barnet til overgriper, selv om dommeren mener å ha satt inn en sikkerhetsventil.

6.3.6 Samvær med tilsyn regnes som tilstrekkelig sikkerhet for barnet

Gjennomgangen av avgjørelsene viser at samvær med tilsyn anses å kunne være en tilstrekkelig sikkerhet for barnet. I begge avgjørelsene der retten kom til at det forelå risiko for overgrep, ble det gitt samvær med tilsyn.²²⁷

I den ene, LB-2014-159862 (ikke gjennomgått i kapittel 6.2), var faren dømt for seksuell omgang med morens særkullsdatter, og i den andre, LB-2014-91038 (ikke gjennomgått i kapittel 6.2), var far ilagt besøksforbud mot moren og barna. Som jeg har skrevet i den første delen av oppgaven, strider et sånt resultat mot de politiske signalene som er gitt. Noen momenter som kan tenkes å ha spilt inn i den førstnevnte avgjørelsen, er at straffesaken ikke var rettskraftig og at overgrepene faren var dømt for ikke var mot hans eget barn.

I en avgjørelse, LE-2014-90363 (kapittel 6.2.1.), viser lagmannsretten til Prp. 85 L og at dersom det legges til grunn at barnet har vært utsatt for overgrep, skal det ikke fastsettes samvær, heller ikke med tilsyn.

Dersom barnets rett til beskyttelse mot seksuelle overgrep skal tas på alvor, bør ikke samvær med tilsyn gis som et slags kompromiss, i tilfelle faren er uskyldig. Dersom dette skal velges som en løsning, bør det være på grunn av hensyn til barnet i den konkrete saken, som for eksempel at det selv har et troverdig ønske om samvær. Det finnes lite forskning om barns opplevelse av samvær med tilsyn.²²⁸ Retten forelderen har til samvær gir ikke grunnlag for en alternativ løsning med tilsyn, når det foreligger risiko for overgrep. Dersom tilsyn skal brukes

---

²²⁷ LB-2014-91038 og LB-2014-159862.

²²⁸ Thorkildsen (2015) side 196.

som sikkerhetsventil, må det i så fall være i de sakene der retten ikke kan legge til grunn risiko for overgrep, fordi risikoen er så liten at det ikke tilfredsstiller beviskravet.

6.3.7 Det spørres i liten grad hvilken nytte samvær gjør for et barn som påstår at faren har begått overgrep mot det

Avgjørelsen der jenta på 13 år blir tvunget til samvær med en far hun selv er redd for²²⁹, viser at utgangspunktet om at samvær er til barnets beste står sterkt.

Skjorten påpeker at undersøkelser ”ikke gir grunn til optimisme angående muligheten til å fremtvinge gode og varige relasjoner mellom barn og foreldre.”²³⁰

I den eneste saken, blant de jeg har gjennomgått, hvor retten nekter faren samvær, bruker retten tid på å stille spørsmål ved hva formålet med et eventuelt samvær vil være for barna. Det blir lagt vekt på at barna ikke har sett faren på seks år, at han mest sannsynlig må fremstå som en ukjent person og at barnas alder og situasjon tilsier at de ikke burde presses til samvær.

En barnets beste vurdering som skal avgjøres konkret, må foreta sånne vurderinger som det gjøres i denne dommen. Et generelt utgangspunkt om at samvær er til barnets beste kan ikke legges til grunn i saker der risiko for seksuelle overgrep har vært tema, og spesielt ikke når barnet har gitt uttrykk for negative følelser mot en forelder.

6.3.8 Tvilen kommer ikke barnet til gode

Hvilken grad av sannsynlighet lagmannsretten krever i sine risikovurderinger fremkommer ikke i de sakene jeg har gjennomgått. Imidlertid viser det jeg har skrevet over, at det foreligger mye tvil i mange av sakene. I nesten alle sakene kommer allikevel lagmannsretten til at det ikke foreligger risiko. Alle de anklagede fedrene får samvær med barnet, bortsett fra én. Tvilen kommer nesten alltid den anklagede til gode.

Jeg har i denne oppgaven forsøkt å vise til noen mulige årsaker. Vi har et lovverk som i stor grad beskytter barn mot seksuelle overgrep, men når tvil om seksuelle overgrep aldri går i favør av barnet, er det grunn til å være bekymret for om barnets rettigheter ivaretas i tilstrekkelig grad. Mitt inntrykk er at begrunnelsene ofte mangler støtte i kunnskap om seksuelle overgrep og pålitelighetsvurderinger. Jeg kan derfor ikke være sikker på at ikke foreldrenes

---

²²⁹ LE-2014-90363

²³⁰ Skjorten (2010) side 101.

rett til samvær og uskyldspresumsjonen får gjennomslag på bekostning av barnets beskyttelsesrett, i noen av avgjørelsene.

Når tvilen er stor, vil det foreligge en risiko for et vondt og ødeleggende resultat, nesten uansett hvilket resultat som velges. Det blir avgjørende hvilken risiko en er villig til å ta. Tør vi risikere at noen uskyldige foreldre blir stemplet som overgripere, for å være 100 % sikre på at barnet sikres mot re-traumatisering eller nye overgrep? Eller snudd på hodet: Tør vi risikere at barn blir sendt tilbake i armene til en mulig overgriper, for at vi skal være sikre på at ingen foreldre noen gang blir uriktig stemplet som overgripere?

Jeg mener dette er spørsmål vi må våge å stille. Og våge å diskutere.

Litteraturliste

Litteratur

- Andenæs, Johs., *Norsk Straffeprosess*, 4. Utgave, samlet utgave ved Tor-Geir Myhrer, 2009.
- Backe-Hansen, Elisabeth og Haldor Øvreeide, *Sakkyndig arbeid. Fag og beslutninger om barn*, 1999.
- Backer, Inge Lorange, *Barneloven. Kommentaarutgave*, 2. utgave, 2008.
- Bendiksen, Lena R. L. og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 2. Utgave, 2015.
- Bolen, Rebecca M., *Child sexual abuse. Its scope and our failure*, 2001.
- Breivik, Fritz Leo og Kate Mevik, *Barnefordeling i domstolen. Når barnets beste blir barnets "verste"*, 2012.
- Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, 2001.
- Eriksson, Maria og Gunilla Dahlkild-Öhman, "Motstridende forståelser av risiko og risiko vurderinger i familierettssammenhenger", I: *Barns stemmer om vold. Å tolke og forstå*. Maria Eriksson, Åsa Källström Cater, Gunilla Dahlkild-Öhman og Elisabet Näsman (red.) 2010, side 149-167.
- Gamst, Kari Trøften og Åse Langballe, "En dialogisk tilnærming til kommunikasjon med barn", I: *Samtaler med små barn i saker etter barneloven. Artikkelsamling*. Barne- og likestillingsdepartementet (2008) side 33-47.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0009/ddd/pdfv/284737-samtaler_med_sma_barn.pdf [sitert 22.11.15]
- Gamst, Kari Trøften, "Når kan et barn bli trodd? Bevisverdien i barns vitneforklaring i tro verdighetsvurdering", *Barn*, nr. 2 (2005) side 7-27.
<https://www.ntnu.no/documents/10458/19073364/gamst.pdf>
- Harris, Sam E. "Kommentar til Tvisteloven", I *Norsk lovkommentar nettversjon*. [Sitert 22.11.15]
- Haugli, Trude, "Hensynet til barnets beste", I: *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.), 2. utgave 2012, side 51-72.
- Hennum, Ragnhild, "Retten til beskyttelse mot vold og overgrep", I: *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.), 2. utgave 2012, side 310-336.
- Hodgkin, Rachel og Peter Newell, *Implementation handbook for the convention of the rights of the child*, 3. utgave, 2007. UNICEFbooks.
http://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child.pdf [sitert 22.11.15]
- NRK, *Barn i gjenopptakelsessaker føler seg krenket*, (09.03.2009).

- <http://www.nrk.no/fordypning/ikke-avhort-for-frikjennelse-1.6514961>. [sitert 22.11.15]
- Juristforbundet, *Rettsikkerhetsprisen*, (2015)
<http://www.juristforbundet.no/Meninger-NY/Rettsikkerhetsprisen/> [sitert 09.11.15]
- Kringstad, Hans, *Bjugn-formelen*, 1997. Bokhylla.no.
<http://www.nb.no/nbsok/nb/3fc6e377a74d3ee6f26ec759e6358854.nbdigital?lang=no#0> [sitert 22.11.15]
- Lange-Nielsen, Trygve, "Saker om seksuelt misbruk av mindreårige", I: *Justismord og rettsikkerhet*. Anders Bratholm og Ståle Eskeland (red.) 2008, side 95-148.
- McDonald, Marilyn, "The Myth of Epidemic False Allegations of Sexual Abuse in Divorce Cases", I: *Court Review*, Spring 1998, side 12-19.
<http://aja.ncsc.dni.us/courtrv/cr35-1/CR35-1McDonald.pdf> [sitert 22.11.15]
- Nordhelle, Grete, "Kritisk blick på sakkyndigrollen i barnefordelingssaker", I: *Tidsskrift for norsk psykologforening*, nr. 8 (2010) side 744-747.
http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=120107&a=3 [sitert 22.11.15]
- Oppedal, Mons, "Vold og seksuelle overgrep som argument i avgjørelser etter barneloven", *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, FAB 2008-2, (2008) [sitert fra rettsdata].
- Reusch, Christian H. P., "Kommentar til Tvisteloven", I *Norsk lovkommentar nettversjon*. [Sitert 22.11.15]
- VG, *De sakkyndige tar parti*, (22.09.2013). [sitert fra Atekst 22.11.15].
- Robberstad, Anne, *Sivilprosess*, 2009.
- Sandberg, Kirsten, "Kommentar til Barneloven", I: *Norsk lovkommentar nettversjon*. [Sitert 22.11.15]
- Schei, Tore, Arnfinn Bårdsen, Dag Bugge Nordén, Christian Reusch og Toril M. Øie *Tvisteloven kommentarutgave*, 2. utgave, 2013. [Sitert fra Kommentaarutgaver.no.]
- Schuman, Theresa M. "Allegations of sexual abuse", I: *Complex Issues in Child Custody Evaluations*, Philip Michael Stahl (1999) side 43-69. [Sitert fra SAGE Knowledge Health And Social Care Collection.]
- Skjorten, Kristin, "Barns meninger om samvær", I: *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* Anne Trine Kjørholt (red.) (2010) side 89-110.
- Skjorten, Kristin, "Forståelser av overgrep i barnefordelingssaker", *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, FAB 2004-3/4 (2004), [sitert fra rettsdata].
- Skjorten, Kristin, *Samlivsbrudd og barnefordeling*, 2005.
- Skoghøy, Jens Edvin A., *Tvisteløsning*, 2. utgave, 2014.
- Strandbakken, Asbjørn, "Simpson i Strasbourg", *Lov og Rett*, (2003) side 231-248. [sitert fra lovdata]
- Strandbakken, Asbjørn, "Uskyldspresumsjonen og barneretten", *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, (2008) side 1-3 [sitert fra lovdata].

- Søvig, Karl Harald, "Antydninger om seksuelle overgrep i domspremissene", *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, (2007) side 317-323 [sitert fra lovdata].
- Thoennes, Nancy og Patricia G. Tjaden, "The extent, nature and validity of sexual abuse allegations in custody/visitation disputes", I: *Child Abuse & Neglect*, Vol. 14 (1990) side 151-163. [sitert fra Elsevier ScienceDirect Journals.]
- Thorkildsen, Inga Marte, *Du ser det ikke før du tror det. Et kampskrift for barns rettigheter*, 2015.
- Trocmé, Nico og Nicholas Bala, "False allegations of abuse and neglect when parents separate", I: *Child Abuse & Neglect*, nr. 29 (2005) side 1333-1345. [Sitert fra Elsevier ScienceDirect Journals.]
- Aall, Jørgen, "Uskyldspresumsjonen etter frifinnende dom", *Lov og Rett*, (2003) side 249-256 [sitert fra lovdata].
- Aall, Jørgen, *Rettergang og menneskerettigheter. Den europeiske menneskerettighetskonvensjons artikkel 6 og norsk straffeprosess*, 1995.
- Aasland, Margrete Wiede, "Myter om justismord", *Advokatbladet*, juni-juli 2007, side 65.
<http://viewer.zmags.com/publication/cc54e62f/#/cc54e62f/68> [sitert 22.11.15]

Norske lover

1814	Lov 17.05.1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)
1902	Lov 22.05.1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902). Opphevet.
1981	Lov 08.04.1981 nr. 7 Lov om barn og foreldre (barneloven)
1992	Lov 17.07.1992 nr. 100 Lov om barneverntjenester (barnevernloven).
1999	Lov 21.05.1999 nr. 30 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
2001	Lov 20.04.2001 nr. 13 Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven)
2005	Lov 17.06.2005 nr. 90 Lov om meklings og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
2005	Lov 20.05.2005 nr. 28 Lov om straff (straffeloven).
2010	Lov 26.03.2010 nr. 9 Lov om vergemål (vergemålsloven).

Traktater

Barnekonvensjonen	FNs konvensjon om barnets rettigheter, 20. November 1989
	Valgfri protokoll til konvensjonen om barns rettigheter om barn i væpnet konflikt, 25. mai 2000.

	Valgfri protokoll til konvensjon om barnets rettigheter om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi, 25. mai 2000.
EMK	Den Europeiske menneskerettighetskonvensjon, 4. november 1950.
Kvinnekonvensjonen	Konvensjonen om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner, 18. desember 1979.
SP	Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, 16. desember 1966.

Vedtak, rapporter og høringer

- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) (2015) Høringsnotat. Forslag til endringer i barneloven for å fremme likestilt foreldreskap, 25. Juni 2015.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/c4f2ac3d4d204a4084d8d5851eac38b7/horingsnotat-25-06-15.pdf> [sitert 22.11.15]
- Barne- og familiedepartementet (BLD), *Veileder om saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker og høring av barn*. Q-15/2004.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0005/ddd/pdfv/203406-veiledning_q15-041.pdf [sitert 22.11.15]
- Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) ved Kathrin Koch, *Evalueringsreglene for domstolene i barneloven – saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær*, 2008.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/evalueringsreglene-for-domstolene-i-barneloven-/-saker-om-foreldreansvar,-fast-bosted-og-samver/id503721/> [sitert 22.11.15]
- Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), *Artikkelsamling. Samtaler med små barn i saker etter barneloven*, Q-1106B (2006).
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0009/ddd/pdfv/284737-samtaler_med_sma_barn.pdf [sitert 22.11.15]
- Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), *Informasjonshefte. Barnefordelingssaker der det er påstander om vold. Psykologfaglig informasjon til dommere, advokater og sakkynlige*. Q-1144-B (2008)
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/veiledning-og-brosjurer/2008/info_barnefordsaker_paastand_om_vold.pdf [sitert 22.11.15]
- Committee on the elimination of discrimination against women, *General Comment no. 19 Violence against women*, 1992.
http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf [sitert 22.11.15]
- Committee on the Rights of the Child, *General Comment no. 13 The right of the child to freedom of all forms of violence*, (CRC/C/GC13) 18. April 2011.

- http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CR C%2fC%2fGC%2f13&Lang=en [sitert 22.11.15]
- Committee on the Rights of the Child, *General Comment no. 5 General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*, (CRC/General Comment/2003/5) 19. september – 3. oktober 2003.
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CR C%2fGC%2f2003%2f5&Lang=en [sitert 22.11.15]
- Committee on the Rights of the Child, *General Comment no.14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (artikkel. 3, para. 1)* (CRC/C/General Comment/14) 14. januar – 1 februar 2013.
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CR C%2fC%2fGC%2f14_&Lang=en [sitert 22.11.15]
- Committee on the Rights of the Child, *Treaty Specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States parties under article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child*, (CRC/C/58/Rev. 3) 3. mars 2015.
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CR C/C/58/REV.3&Lang=en [sitert 22.11.15]
- Komitéen for barns rettigheter, *Generell kommentar nr. 14 om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (artikkel. 3, para 1.)* (CRC/C/General Comment/14) 14. januar- 1. februar 2013. Norsk oversettelse fra Barne- og likstillingsdepartementet (BLD).
https://www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acdefc/crc_c_gc_14_eng_nor.pdf [sitert 22.11.15]
- Norsk Kunnskapssenter mot vold og traumatisk stress (NKVTS), *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*, rapport nr. 1/2014.
http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Vold_og_voldtekt_i_Norge.pdf [sitert 22.11.15]
- Norsk Kunnskapssenter mot vold og traumatisk stress (NKVTS), *Vold og voldtekt i oppveksten. En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer*, Rapport nr. 1/2015.
http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Vold_voldtekt_i_oppveksten.pdf [sitert 22.11.15]
- Redd Barna, *Kunnskapsundersøkelse: Seksuelle Overgrep. Kartlegging av befolkningens kunnskap om holdninger til seksuelle overgrep mot barn*, januar 2015.
<http://www.reddbarna.no/jegerher/bli-med/verktoeykasse/fakta-om-overgrep#2> [sitert 22.11.15]

Rettspraksis

Rt. 1989 side 320
Rt. 1990 side 239
Rt. 1994 side 940
Rt. 1995 side 563
Rt. 1996 side 888
Rt. 1998 side 562
Rt. 2004 side 1046
Rt. 2007 side 967
Rt. 2010 side 216
Rt. 2011 side 1572
Rt. 2013 side 1329
Rt. 2014 side 1105
Rt. 2015 side 93
LG-2001-1349
LG-2013-119586
LB-2013-165575
LB-2013-153714
LB-2013-142636
LA-2013-141292
LF-2014-69058
LE-2014-90363
LB-2014-91038
LB-2014-159862
LB-2014-150594
LB-2014-101922
LA-2014-50500
LA-2014-39553

Elsholz v. Germany	European Court of Human Rights, Strasbourg, 13. juli 2000.
Hammern v. Norway	European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. februar 2003.
Jeunesse v. the Netherlands	European Court of Human Rights, Strasbourg, 3. oktober 2014.
Johansen v. Norway	European Court of Human Rights, Strasbourg, 7. august 1996.
O. v. Norway	European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. februar 2003.
Ringvold v. Norway	European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. Februar 2003.

Sanchez Cardenas v. Norway	European Court of Human Rights, Strasbourg, 4. oktober 2007.
Y v. Norway	European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. februar 2003.

Forarbeider

Dokument 16 (2011-2012)	<i>Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven.</i>
Innst. 186 S (2013-2014)	<i>Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen.</i>
Innst. O. nr. 35 (2005-2006)	<i>Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om lov om endringer i barnelova mv. (omfang av samvær, styrking av meklingsordningen, tiltak for å beskytte barn mot overgrep, foreldreansvar etter dødsfall, tilbakebetaling av barnebidrag mv.)</i>
Ot. Prp. nr. 103 (2004-2005)	<i>Om lov om endringer i barnelova mv. (omfang av samvær, styrking av meklingsordningen, tiltak for å beskytte barn mot overgrep, foreldreansvar etter dødsfall, tilbakebetaling av barnebidrag mv.)</i>
Ot. Prp. nr. 29 (2002-2003)	<i>Om lov om endringer i barneloven mv. (Nye saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene mv.)</i>
Prop. 85 L. (2012-2013)	<i>Endringer i barnelova (barneperspektivet i foreldretvister)</i>